

с. 2

**БУРЯАДАЙ ЗАГАНАН
ДЭЛХЭЙН ДЭЛГҮҮРТЭ ГАРАХАНЬ**

Үнгэрэгшээ долоон хоногто «Титан» компанийн үзүүлэлийн болох «Байкал» гэхэн загаанаай завод Сотниково нууринда нээгдээбээ. Тус предприятии Вадим Бреднишин гартаа ороноор, оройдоод жэлэй хугасаадаа танигдахаар бээш болгогдоо.

с. 4

Декабриин 1-дээ
«Буряад үнэн»
Хэвлэлэй байшандадаа
республикин
экономикин
министр
Татьяна Гаврилова
Думноватай сэхэ
утаан эмхидхэгдээ.
Тус хөөрөлөвөө
унишагшадтаа
дурадхамнай.

**«ЗОЛОТЫЕ
ЧЕТКИ»**

с. 7

2011 оной
декабриин 8
Четверг

№ 48 (21845)
№ 48 (760)

Үбээсий эхин
шаргашан гахай
нарын 13
гарагай 5
www.ynen.ru

Буряад үнэн

Дүхэриг

Бүгэдэ арадай сонин

Эхэ нютагаа эб хамтаа мандуулая!

1921 онд
декабриин
21-нээ гарана

90 лет газете «Буряад үнэн»

Убээсий эхин
шаргашан гахай
нарын 13
гарагай 5
www.ynen.ru

**ВНИМАНИЮ
ШИРОКОЙ
ОБЩЕСТ-
ВЕННОСТИ:**

Р.Н. БАЗАРОВАЙ фото

ФЕСТИВАЛЬ ПРЕССЫ НА БУРЯТСКОМ ЯЗЫКЕ

Цель фестиваля: пропаганда непреходящей ценности многовековой дружбы народов Бурятии, содействие укреплению устоев государственности и федерализма, общественное обсуждение проблем и тенденций, путей развития прессы на бурятском языке. Посвящается к 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав России и 90-летию газеты «Буряад үнэн».

Участники фестиваля: ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн», Национальная библиотека Республики Бурятия, Национально-гуманитарный институт Бурятского государственного университета, Республиканский Бурятский национальный лицей-интернат №1, Государственный Бурятский академический театр драмы.

Сроки проведения: с 19 декабря по 22 декабря 2011 г.

19 декабря 2011 г.
(Бурятский госуниверситет)

Творческий конкурс среди авторов, пишущих на бурятском языке

10.00-12.00

Участники конкурса: журналисты и литераторы, пишущие на бурятском языке, независимо от возраста.

Условия конкурса: получив задание, пишут на заданную тему.

Итоги конкурса: подводятся членами жюри.

Ответ. Л.М. Балдуева (НГИ БГУ).

14.00-16.00

Семинар-тренинг известных ветеранов бурятской журналистики среди студентов и молодых авторов.

20 декабря 2011 г.

(Республиканский бурятский лицей-интернат № 1)

Детский праздник «Знаешь ли ты бурятский?»

10.00-12.00

Конкурсы, викторины, состяза-

ния на лучшее знание бурятского языка, истории и культуры бурятского народа.

21 декабря 2011 г.
(Национальная библиотека РБ).

10.00-11.30

Круглый стол «Пресса на бурятском языке: взгляд в прошлое и будущее».

Модераторы - Э.Д. Дагбаев., гендиректор - гл.редактор ГУП ИД «Буряад үнэн»

Эксперты круглого стола:

1. Самбялова Т.В., Дашиева Г.Х., газета «Буряад үнэн»

2. Редакторы газет «Толон», «Усть-Ордын үнэн».

3. Представители НГИ БГУ.

Основные вопросы для обсуждения:

Пресса на бурятском языке: проблемы и тенденции.

Газета на бурятском в век цифровизации и интернетизации: каковы возможности для разви-

тия? Как добиться популярности в условиях незнания языка? Какими должны быть технологии для национальной газеты? Надо ли менять имидж газеты на бурятском языке? Итоги и перспективы. Общее обсуждение.

Презентация прессы на бурятском языке

11.30-12.30

Презентации газет, журналов и книг на бурятском языке.

22 декабря 2011 г.
(Бурятский театр драмы)

Торжественное заседание, посвященное 90-летию газеты «Буряад үнэн».

15.00-17.00

Торжественная церемония награждения по итогам традиционного конкурса газеты «Буряад үнэн» «Лучшие люди Бурятии - 2011».

Концертная программа.

Бурятский государственный академический театр драмы им. Х. Намсараева

21
декабря
18.30

**Юбилейный вечер легенды
бурятской эстрады группы «Үетэн»**

**Бам
35 ГРУППА
ҮЕТЭН**

Билеты продаются в кассах БурДрамы и филармонии. Справки по тел: 66-80-41, 22-25-79, 21-32-24, 89140565856

Харилсаха утаан:
21-54-54, 89243575076
Мэдүүлгэ сооны автор тухай
мэдээнүүд заагдаха:

1. Нэрэ, обог
2. Турээн үдэр
3. 500 тэмдэг хүрээтэр намтарай тобшо мэдээнүүд
4. Почтын индекс, заалгатай гэрэй хаяг, харилсаха утаан.

с. 23

Ургэлжлэлын

ХУНГАЛТЫН ДҮН ЯМАР БЭ?

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Росси дотор декабриин 4-дэ Гүрэнэй Дүүмын депутадуудай хунгалта үнгэрөө. Энэ үдэр углөөгүүр эртэ Президент Вячеслав Наго-

вицын Нина Владимировна наанайнгаа нүхэргүй хотын 18-дахи нургуулида хунган байна.

Президент хунгалтын

комиссиин гэшүүддээ бюллетень абаад, «З» тоотой кабинкада ороод, дуратай партия тэмдэглээ. Тэрэнэй удаа шэн тоололгын машина – КОИБ руу дутэлөөд, бюллетенеэ хэбэ.

Президент журналистнуудтай хөөрэлдөө ябуулаа. Хунгалтын үдэр намда ходол хайндэрөөр үзэгдээг гээд тэрэ хэлээ. Нина Владимировна «Хунгалта бүхэндэ х баададагби» гээд тэмдэглээ.

Республика дотор «Ништэ ижэн России» гэжээ партии түлөө 50,01% эрхэтэд дуугаа үгэбэ, КПРФ - 24,71%, Справедливая Россия - 12,82%, ЛДПР - 9,61%, «Яблоко» - 1,91%, «Патриоты России» - 0,8%, «Правое дело» - 0,43%.

Сэсэг ДАША-ДОРЖЫН.

ДЭЛХЭЙН ДЭЛГҮҮРТЭ ГАРАХАНЬ

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

В.Бредний, В.Наговицын, М.Гершевич

«Байкалай» хүтэлбэри гарахаян байна шэнэ жэлдэ Улаан-Үдэйнгээ загаанай дэлгүүрэй 40 процентын эзлхээр харааланхай. Саашада Шэтын дэлгүүрэй 30, Эрхүүгэй – 10 процентын Буряадай загаанаар хангагдахаар багсаамжалагдана. Мунтихэд Красноярск, Москва хотонуудьше манай загана амталха аргатай болох юм.

- Вадим Бредний – амжалттай олзын хэрэг эрхилэгшэ. «Селенга» фабрикын продукци өөрынгөө нуури эзэлээр үнинэй, мунеө «Байкалай» эзлжээн ерээ, - гэжэ Республикин Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич тэмдэглээ.

Буда ДУГАРЦЫРЕНОВ.

ГАХАЙН МЯХАН ЭЛБЭГ БОЛОХО

Нэгэ газар нэгэ мүүн аяар 70 мянган гахай тэжээжэ байха мантан комплекс Загарайн аймагта баригдажа байна. Байгашаа жээл априль нарада эхилэгдэн барилгын март нарада дүүргэхээ эрмэлзэлтэйгээр «Свивинокомплекс «Восточно-Сибирский» гэхэн компани эндэ хүдэлижэ байна.

Түрүүшүн хорин мянган үүлтэртэ гахай срэхэ жэлэй март нарада асарагдаха юм. Тэдэнээс абаан поршоон-хонуудын тэжээгээд, наиса шахаад, жэлэй нүүл багаараа мяхан болгожо тушаахаар тусэблэнэ.

Мяханай энэ фабрика гүйсэд хүснэгтээ ороходоо, жэл бури 13 мянган тонно гахайн мяха дэлгүүртэ гаргажа байха юм. Жэшээлхэдэ, мүнөө манай республика хам-

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

та дээрээ оройдоо 15 мянган тонно мяха үйлдэбэрилнэ.

Хэрбээс мяханай эрилтэ гүйсэд хангагдаагүй наань, тус компани манай республика хоёрдохи комплекс барихадаа болохо.

Николай НАМСАРАЕВ,
манай корр.

ХАЙНДЭРӨӨР, БУРЯАД ТЕАТР!

Үдээ үргэнөөр сэлихэн, харагшадаа халуунаар хоёр үдэши туршада гоё концертээр утганаан Х.Намсараевийн иэрэмжээтий Буряад драмын академическэ театрай нэльбэн шэнэлэгдэхэн байсан хайн тээшэх хубилаа, «Хайндэрөөр, Буряад театр» гэхэн уряа газаа талын шэмглээ, дээринь – оройдонаа буряад малгайдая хушалтаа дэнзэлээ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Хани халуун амаршалга хүргэнэн Буряадай Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.Наговицын угэхэлэхэдээ, «хоёр театраа гадна гурбадахи театраа нэльбэн шэнэлэгдэхэн шадаабди, 350 жэлэйнгээ үндэхэн хайндэрөө шэнэлэгдэхэн театрнуудаараа угтаади. Нэгээр нарааа урид тушаан байшангын нээхэхээртэ габьяятай Правительствын УКС (хүтэлбэрилэгшэн Е.К.Восканянц), «Китой» гэхэн ООО (С.Н.Золотарев) баар баясхалангaa мэдүүлнэбди. Фойе, панно занан шэнэлэгдээ... Бултанда хайн найханиие, элүүр энхэ байхын хүснэбди» гэжэ онсолоод, театрай уран найханай хүтэлбэрилэгшэ С.Д.Бальжановта шэнэ зүжэг табихын 1 миллион түхэригэй сертификат харагшадай халуун альга ташалган доро барюулжан байна.

Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевич энэ найхан үйлэхэрэгтэ гүн удхатай сэгнэлтэ хэжэ, хүнэй сэдхээл хүдэлгэхэ зүжэгүүдэ, олондо мэдээжэ «Будамшуу» мэтэ найруулгануудын табижай хүснэбэ, бээ бэетгээс эбтэй эзтэй ажануухые бултандыа үреэбэ.

Залуунаа энэ театраа дуратай байна Улаан-Үдэ хотын мэр Г.А.Айдаев театрай ажалшадта амжалта хүснэн, байшанайнгаа хэрэлсүн урдаа тээ удха түгэлдэр хүшөө табихын дурадхаба.

Соёл, искусствуун шэнэлэгдэхэн «ордондоо» ороон бурдрамынхидье «Единая Россия» партииин политсоведэй түрүүлэгшэ Б.Г.Бальжироов эхэ баатрайгаар амаршалаа, 1976 оной театрай Москвагай суута гастролнуудые дурдаа.

Пүлдэ тэмдэг болонон алтгалм томо «тулхуюр» баярай оршон байдалда театрд директор Д.Ж.Балдановта барилгашаднаа бароулагдаа. «Байгаль» театр, Н.Бестужевай нээрэмжээ Ород драматическа, Хүхэлдэйн «Ульгэр», опера болон баладэй театрнууд, Гүрэнай филармони, бусад зохёхы колективүүд хамтын баярай концерт харуулжан байна.

Ушөө олон бэлгитэй артистнууд «одод» болон уран шадабааряа яларжа, толоржо, нонин нонин зүжэгүүд түрэл буряад театратманай найруулагдан табигдахань болтгой! Юуб гэхэдээ, байгуулагдааар 80 жэлэйнгээ нарата ой хойто жэл угтаахаа байнаа бурдрамынхидта зохёхы ульнайтай, зон харагшад олон-той байхын хүснэ.

ТОБШОХОНООР

Балтахиновай үйлсүн хубин хаагдаанхаа боложо, машиниуудай тоо олошороо, ябасань удаараа. Тийхэдэ илангаяа Саяан буудалнаа Түбээ дэлгүүр хүртээр ябаха харынгуудта машинанууд тон олон болобо.

«Хойто жэл Хотын үдэртэ ехэ проектнай тушаагдахаа. Тиймэнээ тэсээжээ үзэхэ хэрэгтэй» гэжэ Улаан-Үдэны захиргаанай хэблэлэй албан мэдээсэнэ.

Улаан-Үдэни 37-дохи дунда нургуулиин буряад хэлэ, литературын багшица Баярма Ванжилова, 14-дэхи гимназийн орд хэлэ, литературын багшица Софья Васильева түрэл, тэрэ тоодо орд хэлэ заадаг багшинаар дунда Москвада үнэгрэгдэхэн Бүхээрэссин мастер-классий шангуудаа, дипломутда хүртөө, тийхэдэ Гүрэнэй Дүүмын үндэхэн янатай комитетэй, мун Россиин Федерацийн Региональнаа хүгэжэлтэн министрствын баярай бэшигүүд тэдэнээ барюулагдаа. Бэлгитэй багшинаарые Улаан-Үдэни мэр Геннадий Айдаев амаршалжан байна.

Декабриин 5-да үдэшин 11 саг 19 минутада «01» гэхэн түншлэгжин телефондо Загарайн аймагай Онохой тосхоной дүрбэн байратай гэр дэрээжээ байна гэхэн мэдээсэл дуулгагдаа. Түймэрэй нүхээрэнэй удаа хушалтаа, байранууд шатаба. Эндэ ажсануугшад бээс абаржса шадаа.

Гал түлидэг байратай зон үблэлдөв тон нэргүлэмжэстэй байхаа зоргээтэй.

«Открытый мир» гэхэн российн-американ программын ёнор, США-да Буряад оронийн 25 хүн стажировко гаралан байна. Буряадай делегаци нийислэл хото Вашингтон, мун 5 штат, нэрэлээл, Небраска, Мичиган, Огайо, Мериленд, Иллинойс ошонд юм. Бэлгима ОРБОДОЕВА.

Декабриин 1-дэ «Буряад үнэн» Хөблэлэй байшандын республикин министр Татьяна Гавриловна ДУМНОВАТАЙ сэхэ утсан эмхидхэгдээ. Тус хөөрөлдөө уншагшадтаа дурадхахамай.

- Татьяна Гавриловна, мүнөө сэгнэлтэ олон янзын хэмжээгэр үтгэдэг болонхой. Зүгөөр федеральна түбэй сэгнэлтээр Буряад оромийн ямар нууридаа гээшб?

Жамсуева.

- 2008 ондоо эхилжэ, Россиии Региональна хүгжэлтын министерство жэл бүхэндээ Россиии Федерациин субъектнүүдэй гүйсэдхэхы засагай зургаануудай ажал ябуулгдаа сэгнэлтэ үгэдэг юм. Тийхэлэрээ гол шэглэлнүүдээр - элүүрье хамгаалга, соёл, физические культуры болон спорт, гэр байрын барилга, ЖКХ, экономико болон гүрэнэй хүтэлбэрилгэ - социально-экономическая хүгжэлтэ харуулан гурбан зуу гаран баримта дүнгүүд хараадаа айтадаг. Хэрбээ 2009 оной дүнгүүдээр республикамийн РФ-гэй субъектнүүдэй дундаа 29-дэхи нуури эзэлэх haas, 2010 оной дүнгүүдээр 28-дадаа гараа.

- Республикин экономическая хүгжэлтын шухала шэглэлнүүдэй иэтэн аяншалга заандаа гээшэг гү?

- Тиймэ. Буряад орондо дэлхэйн анхарал хандуулхаа зорилготойгоор аяншалга хүгжэөнэбди. Ерээдүй сагай шийдхэгдээгүй асуудал хадаа оршион тойронхидо хорогүй сэбэр эдээ хоол үйлэдэрилгэ болон. 2020 ондо дэлхэй дээрэ ариг сэбэр унан, элдэб холисогүй сэбэр эдээ хоол хомордох, зүгөөр Буряад Республика иимэ бэрхшээлнүүдэхэд хабаагүй регион болохо арга боломжтой. Мүнөө «ресторан-дэбисхэрнүүд», «эдээ хоолой зүйнүүдэй медицинэ» гээнэй ойлгомжонууд бии ха юм. Бидэ经济икин энэ шэглэлти даажа абааха аргатайбди.

- Байгаша ондо экономикомийн хэр хүгжэнэ?

Татьяна Гомбоева.

- Предприятинуудаймийн мүнгэн зөөриин талаар байдал наанаа зообоногүй гэжэ хэлэхэдэ болон. Нууцэй жэлнүүдэхэд бага олзын хэрэг эрхилэлгын олон предприятинууд эмхидхэгдээ, ой модо үйлэдэрилгын комплексын предприятинуудай байдал наижараа. Бүхидээ промышленностийн хүгжэлтэ хайн эршээтий, 9 нарын дүнгүүдээр Сибирийн федеральна тойрого 1-дэхи нууриадаа. 2011 оной октябрь нарын байдал ааралгүйдэлгын хэмжээн 7,8 процент гэжэ бүрихэгдээ, зүгөөр 8-10 процент байбал хүгжэлтэдэ бэрхшээлтэй гэжэ тоолгодог юм. 7 мянга гаран ажалай нууриундуудын эмхидхээ шадаабди.

«Экономическая барометр» гээнэй арга хэрэглэжэ, экономическая байдал шэнжэлэндэ. Тийн гүрэнэй дэмжэлгэ үзүүлэхэн ушарта бага олзын хэрэг эрхилэлгын предприятинуудай хааг-

дахаа үсөөнөөр (оройдоол 1,7 процент) үзэгдөө гэжэ тэмдэглэх хэрэгтэй. Республикин аймагуудадаа кафе, парикмахерска болон гостиныцанууд, худеэ ажажын түүхэй эд болбосоруулгын болон бусад шэглэлнүүд болон. Бидэ олонити

тын эмхи зургаануудтай, эрдэмтэдтэй зүвшэлгын ажал ябуулнабди. Реэнергетикэ, биофармаци, мэдээсэлгын технологиунудын хүгжээх түсэб бии.

- Россиии ВТО-до оролго республикадийн ямар нүлөө үзүүлхэб?

- ВТО-до оролгын хойшолон - хари гүрэнүүдэхээ ордог эд бараанай хэмжээнэй дээшшэлэлгэ. Тээд бидэнэй айха юумэн үгүй. Түрүүшэгээр худеэ ажажын продукцида, жэшээнь, мяханда, квотонууд байха.

Дэлхэйн дэлгүүртэ оробол, ямар шье талаараа хайж. Аяншалгын шье абаад харахада, шэнэ технологиунууд иэтээрүүлэгдэхээ. Эмий хэрэгсэлнүүдэй, автомобилин дэлгүүрнүүдэхээ олзотой байхади.

- Татьяна Гавриловна, мүнгэнэй сэргэй буураан ушарта бюджетнэх худэлмэрилэгшэдэй салин иэмхэг гү?

- Багшанарай, элүүрье хамгаалгын болон соёлой худэлмэрилэгшэдэй салин дээшшэлүүлэгдэхээ. Байгаша ондо багшанарай дундаа зэргийн салин 18 мянга гаран түхэргий болотор ургаа.

Республика наял наял кризиснээ гаражаа байна. Тийн дахядад болохын мийл хүлеэжэ нуунаа бэшэбди, бараагаар гарасалдахын тула ажал ябуулнабди. Дотоодын эд хэрэглэлгын дэлгүүр хүгжэөнэбди. Гадна тон хирэ дээрэнь аяншалга хүгжээхэмийн: кризиснээ шие хүн зон аяншалдаг юм.

- Загарайн аймагта гахай үсэхээрилгын комплексын барилга хэрэхилэгдээ байнаа гээшб?

**Галина Цыреновна,
Загарайн аймаг.**

- Тус проект нилээд удаан хүлеэгдэхэн гээшэ. Үсэгэлдэх республикин Президент В.В.Наговицын Загарайн аймагаар албан хэрэгзээрээ ябаа. Хуушан Бэрээндэ гахай үсэхээрилгын комплекс түлэг дундаа баригдажаа байнал даа. Энэ комплекс ехээ, 300 худэлмэрийн нуури гараха. 2012 ондо түрүүшын ээлжээнэй гахайнууд худалдан айтажа, шахагдан үүсэлгээд, мяханиниийн наймаандадаа аргатайт.

ЭКОНОМИКОМНАЙ ХЭР ХҮГЖЭНЭБ?

- Дунда болон удаан болзорой түсэбтэ хугасаада Буряадай хүгжэлтэ ямар байхад?

**Борис Иванович,
Загарайн аймаг.**

- 2025 он болотор Алас Дурна болон Байгалийн регионой, 2020 он болотор Сибирийн, 2020 он болотор РБ-гэй социально-экономическая хүгжэлтийн программанууд соо хүгжэлтийн хэмжээнүүд хараалагданхай. Тодорхойлжээ, ой модо үйлэдэрилгын комплекс болон аяншалга хүгжээлгэ, шэнэ зүйл нэйтээрүүлэн ашаглалга болон бусад шэглэлнүүд болон. Бидэ олонити

хандаха хэрэгтэйб? Хүүгэдэй сэсэрглиг нээхэ гээ хүм.

**Дергачева Наталья Федоровна,
Улаан-Үдэ.**

- Улаан-Үдэ хотын Ажаануугшадыг ажалаар хангалгын тубтэ хандагты. Тэндэ танды тухалха, нуралсал гараха аргатайт.

- Хубин хэрэг эрхилхэ дуратай ажалгүй хүнүүдтэй ний болотор 58800 түхэригэй дэмжэлгын мунгэ угэдэг байгаа. 2012 ондо тус хэмжээн хараалагданхай гү?

Иван Петрович, Улаан-Үдэ хото.

- Бизнес-түсэб зохёон бэлдээд, Ажаануугшадыг ажалаар хангалгын тубтэ тушааха хэрэгтэй.

- Хүбүүмни дунда нургуулиингаа удаа дээдэ нуралсалтай болохо ханаатай. Ямар мэргжэлтэд мүнөө хэрэгтэй?

Татьяна Ивановна.

- Экономикин министерствын ажалаар талаар хороон тус асуудал дээрэх худэлдэг. Министерствын сайт дээрэ «Ажалай дэлгүүр» гээнэ хэнэг соо хэрэгтэй мэргжэлнүүдэй тоолбори бии.

- Би ерээдүйн менеджерби. 2012 ондо дээдэ нуралсал түгээгшэдтэ ямар дэмжэлгэ үзүүлэгдэхб?

Татьяна.

- Ажалгүйдэлгын хэмжээ доошлуулгын болон залуу мэргжэлтэдые ажалаар хангалгын талаар федеральная программаар хэдэн хэмжээ ябуулнууд хараалагданхай.

- Прибор бүтээлгүүн заводто ажалланаб, худэлмэрилэгшэдий тоо хороолгын хэмжээнээ ажалгүй болохо гү?

Ирина Максимовна.

- Ажаануугшадыг ажалаар хангалгын түбэй тухар ажалай, хангалгын болон социальна халбаринуудай олон мэргжэлээр зэргээ дээшэлүүлхээр, гадна ондо мэргжэл шудалхаар.

- Проектнэ менеджернүүдэй институтдаа орохын тула ямар эрилтэнүүд табигданаб?

Александр,

БГУ-гай түүхын факультет.

- Мүнөө 5 хүн проектнэ менеджер, проектнэ управляемы болохын тулаа конкурсно шэлэлгэ дабажа гараха. Эндэ нурхажа дуратай хүнүүд продукции, хангалгын маркетингын болон наймалалгын, инвесторнүүдье бэлээрэлгүүлжэ болохо гү? Проектнэ менеджернүүд гүрэнхөө салин абадагчий, зүгөөр инвестиционно проектын бэлүүлэгдэнэй удаа эмхидхэгдэн байгуулагданан предприятии дээрэх худэлхэ аргатай.

- Татьяна Гавриловна, гэртэхими худеэдэ ажаануудаг, 6-7 мянган түхэригэй пенситэй. Ажайдалаа наижаруулха, ядахын сагта дорийтуулангүй, тэрэл хэмжээндэй үзэхэ арга бии гээшэг гү?

Татьяна, Улаан-Үдэ.

- Республика дотор ажамидаралгын хэмжээнээ бага пенси абадаг 32 мянган пенсионер ажаанууна. Тэндэнэ хөржээдэг түхэригэй дээшэлдэг. 2012 оной февралин 1-нээж ажалай пенсиунүүд нэмэгдэхэ, харин социальна пенсиунүүд априлиин 1-нээж дээшэлхэ аргатай.

**Д.ЦЕЛОВАЛЬНИКОВА
бэшэжэ абаба.
Д.МАРХАДАЕВА оршуулба.**

- Хубин хэрэг эрхилхээ нананаб. Тухаламжада хүртэхын тула хайшаа

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ

2011 оной декабриин 5-9

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ ХОРИН ТАБАДАХИ СЕССИИ

Сессийн иээлгэ
Пленарна зүблөөн
08.12 10.00-13.00, 14.00-18.00 Ехэ танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭДХЭХ ТҮСЭБЛЭЛГҮН ЗҮБЛӨӨН

06.12 11.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикин Арадай Хуралай Бюджедэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнэ Ц.-Д.Э.Доржиев)

Буряад Республикин Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин табадахи сессий дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд

06.12 14.00 Бага танхим

Буряад Республикин Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нюотагай өөхдөйн хүтэлбэрийн, хуули ённой болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ

(түрүүлэгшэнэ А.С.Скосырская)
Буряад Республикин Арадай Хуралай Регламентда хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикин Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

07.12 10.00 каб.322

«Буряад Республикин гүрэнэй засагай зургаануудай, Буряад Республикин гүрэнэй зургаануудай, нюотагай өөхдөйн хүтэлбэрийн зургаануудай коммерческэ бэшэ эмхинүүдтэй харилсаа холбоонууд тухай» Буряад Республикин хуулиин түлэб тухай

07.12 14.00 каб.322

Буряад Республикин Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикийн болон эд хэрэглэлтийн дэлгүүрэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнэ В.А.Павлов)

«Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай Россииин Федерациин кодекст хубилалтануудые оруулха тухай» 620475-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (нийтэ зоной газарнуудта архийн болон спирттэй ундануудые уүнанай түлөө харюусалга шангалах тухай)

05.12 14.00 каб.121

«Агналаа болон агнууриин нөөснүүдьи хамгаалга тухай» Буряад Республикин Хуули бэлзүүлгүн ябаса тухай» Буряад Республикин Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

06.12 10.00 каб.121

Буряад Республикин Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, янатануудай асуудалнуудай, заруушуулай политикийн, нийтийн болон шажан мургэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнэ В.Р.Булдаев)

«Буряад Республикаада залуу гэр бүлэнүүдьи гүрэнэй талаанаа дэмжэлгэ тухай» Буряад Республикин хуулиин түлэб тухай

06.12 14.00 каб.212

«Россииин Федерацида үндэхэн бага арадуудай уг газарнуудые болон заншалта нуудал байдал хамгаалха тухай» Буряад Республикин хуулиин түлэб тухай

07.12 10.00 каб.212

IV. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮГЭЛБЭРИЙЛЭГШЭ

В.Б.ЭРДҮҮНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭДХЭХ ХҮДЭЛМЭРИИН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

1. Буряад Республикин Арадай Хуралай 2011 оной декабриин 5-9-дэ үнгэргэхэөр түсэблэхэн хэмжээ ябуулгнууд тухай

2. Буряад Республикин Арадай Хуралда хинаалтын дансануудые бэлзүүлгүн талаар байдал тухай

05.12 13.30 Бага танхим

Улаан-Үдийн захиргаан үмсын сэсэрлигүүдтэ анхаралаа табиа

Мунөөдэр Улаан-Үдээ хүүгэдэй сэсэрлигүүд тон хэрэгтэй болоод байна. Тиймэхээ тус асуудалые шийидхэхэ талаар нийслэл түб хотодо үмсын хүүгэдэй сэсэрлигүүд эмхидхэгдэнэ. Иймэ 20 детсад хото соо бии.

Энээн тушаа Улаан-Үдийн захиргаанай нуралсалай талаар түрүүлэгшиян орлогшо Ольга Пихеева мэдүүлнэ. Хүүгэдэй иймэ эмхин хүүдэн эрхээтэн бүхэнэй урдаа нээгдэхэгүй. Ийшээ мүнгэтэй, баян зоной хүүгэд ябаха эрхээтай. Хотын засаг баригшад иймэ эмхинүүдэй түлбэри бага болгоох гэжэ оролдолго гаргажа байнхай. Ерэхэ жэлдэ мэри хотын бүджедхээ үмсын лицензитэй сэсэрлигүүдэй хүмүү-

жүүлэгшэдэй салин тулэдэг болохо. Хотын нуралсалай талаар финансово-экономическа таңгай дарга Вера Хараевагай тэмдэглэхээр, мүнөөдөр энээн тушаа тогтоол бэлдэгдэжэ байнхай. Тийн нийслэл хотын олонхи хүүгэдэй сэсэрлигүүд нуралсалай лицензигүй шахуу.

Буряад Республикин Нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын дэргэдэхи лицензированин болон гүрэнэй аккредитациин таңгай мэргэжэлтэнэй мэдүүлхээр, хото соо 3 иймэ лицензитэй хүүгэдэй эмхинүүд би. Эдэ гэхэдэ, «Бибиго», «Престиж», «Маленькая страна» болонод. Лицензи хүүгэдэй сэсэрлигэй хүгжэлтэдэ нилээд нүлөө үзүүлийн. Жэшээлбэл, хүмүүжүүлэгшэд багшынгаа

«Киндер-плюс» үмсын хүүгэдэй сэсэрлиг

стаж ургэлжлүүлжэ байха ар гатай.

Хажуугаарнь детсад гүрэнэй тэдхэмжнүүдэх хүртэх

болоно. Мэриин тэдхэмжэ баал тэдээндэ бууха аргатай. Лицензитэй болох гээши тиймэшье бэлэн хэрэг бэшэ. Мүн тийхэдэ САНПинэй, Р-спотребнадзорий болон бусад эмхинүүдэй шалгалта гараха хэрэгтэй.

Үмсын сэсэрлигүүдэх хүүгэд дуталдана. Жэшээлбэл, Партизанска үлсөөр үмсын саадта арбаад гаран хүүгэд ябана. Виктория Мархаевагай, хубин хэрэг эрхилэгшиэн тэмдэглэхээр, эмхин талмай дээрэ 30 хүүгэдэй харахаар. Тийн нарадаа эхэ бүхэн үхижүүнэндэгээ түлөө 10 мянга түлэх аргагүй.

Тиймэхээ мэриин мүнгэнэй тэдхэмжэ тус тулбэрие бага болгоох ёнотай гээд нанагдана.

Даша-Доржин Сэсэг.

Буряад Республикин Арадай Хуралай Социальна политикийн талаар хороон

(түрүүлэгшэнэ А.Т.Стопичев)

1. «Россииин Федерациин зарим хуули ённой актнуудта үншэн болон гэртэхинэнгээ харуулагүй үлэхэн хүүгэдьи гэр байраар хангалаад хабатай хубилалтануудые оруулха тухай» 589209-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

2. «Хүүгэдьи зальхай ябадал харууллан мэдээсэлнээ хамгаалха тухай» федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» 607920-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

09.12 14.00, 15.00 каб.203

V. ПАРЛАМЕНТСКА ХЭЛСЭЛГЭНҮҮД

Буряад Республикин Арадай Хуралай Экономическа политикийн, байгаалиин нөөснүүдьи ашаглалтын болон оршон тойронхие хамгааллын талаар хороон

(түрүүлэгшэнэ В.Г.Ирильдеев)

Буряад Республикин экономикийн шэнэ зүйл ашаглан хэрэглэлгэйтэй хүгжэлтийе хууляар хангалаад тухай

06.12 10.00 Ехэ танхим

VI. «ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭ»

Буряад Республикин Арадай Хуралай Экономическая политикийн, байгаалиин нөөснүүдьи ашаглалтын болон оршон тойронхие хамгааллын талаар хороон

(түрүүлэгшэнэ В.Г.Ирильдеев)

Буряад Республикадаи РФ-гэй УФСИН-ай захаруулгын эмхи зургануудай дэргэдэ үйлэдбэри эмхидхэлгэ тухай

07.12 10.00 РБ-дэхи РФ-гэй УФСИН-ай захиргаан

VII. ЭРХЭТДЫЕ ХҮЛЕЭН АБАЛГА

Ц.Б.Батуев – Буряад Республикин Арадай Хуралай түрүүлэгшэ 05.12 14.00-17.00 каб.233

Манай айлшан

Буряадаймнай эстрадын ододой нэгэн болохо Чингис ХАНДАЖАПОВ 30 наанайнгаа ой үргэн дэлсээтэйгээр тэмдэглэбэ. Энэ ушартай даширамдуулан, манай корреспондент бэлигтэй дуушантай уулзаба.

Чингис Хандажапов: "ХИЛЭЭМЭ АБАХА МУНГЭГҮЙ БОЛОШОДОГ һЭМДИ"

- Чингис наяхана 30 наштай болош. Шинийн наяхада, «нарабайханаа абаа гүш, наянаадаа хүрөө гүш?»

- Эдэхэндээ хэлнүүд соо ехэхэн ажал хэгдээ, олон конкурс мүрьеөнүүдэй дабаан дабагдаа. Абанаар бүхын юумэ наяжа шадахагүй.

- Зай, би наяулаад туршануу. Чингис Хандажапов хадаа Буряадай эстрадын талмай дээр 2000-ад онуудай эхиндээ бий болоо. «2001 оной эрхим дуун» гэхэн конкурсын удаа Чингисийн ажабайдал урагшатай ябажа эхилээ. 2006-2010 онуудай «От Иры» гэхэн уласкоорондын этническэ эстрадын фестивальнуудай лауреат. Мүн тийхэдээ «Через сети к звездам», «Золотая ладья», «Белый месяц», «Песня года», «Восточный базар», «МК-Smar», «Живи музыкой» гэхээ мэтэе конкурсын фестивальнуудта шалгаржа, Буряад оронийнго иэрэ сууринчийн. Гэхэ зуура «Мир-Бурятия» гэхэн телеканалда «Стильная жизнь» гэхэн теле-дамжуултын хүтэлбэрилгэшөөр хүдэлжэ урдинэ. Эдэ үдэрнүүдтэг театрнуудай сэнхир экрануудта харуулагдажа эхилэн «Улан-удэйцы» гэхэн кинофильмдэ буулгагдаа. Үшөө тийхэдээ Буряадай эстрадын эгээл стиль гоётой, сексуальнаа бээ шэнжэтэй дуушан алдар солотой үүлэл үедэ болонхой.

- Минийн амжалтануудын тон зүб нээрлэбтэ. Харин олон арад зоной нам тухай «Буряадай эстрадын эгээл стиль гоётой, сексуальнаа бээ шэнжэтэй» гэжэ байгаад хэлсэхдээн, баяртай юм ааб даа. Харин энэ үшөө ондоо талатай. Юуб гэхэдээ, олон сурвалжлагшад худалаар бэшэжэ, өөндыгөө дээшэнь

үргэх гэжэ оролдоно. Тэдэнэй ойлгосоор «сексуальнаа бээ шэнжэ» гээшээ тэрэе муухай «гей», «эрэшүүлдэ дураатай эрэ» гэхээ мэтэ үгэнүүдтэй тааруу болоно. Эдэ бүгэдые шагнаад үнэмни үрзынэ, наанаа бодолни доройтоно. Юумэ ойлгодоггүй, муухай наанатай хүн олон байна.

- Ушое тийхээд шамай «хэрүүл шууяа татадаг» дуушан гэлсэнэ.

- Би шамай гүйжэ бодоод шаажархиха аргатайб. Хэрүүл шууяа татадаг хун хадаа үшөө урдахи асуудалдаши харюусангүй гүйжэ бодоод арилха нэм. Үнэхөөрөө, эдэ бүгэд зугаа сурвалжлагшадай «кажал» гээшэ.

- Гоё стильтэй дуушан гэлсэхэд шамда тааранаа гү?

- Тиймэхээр өөрүгөө хаража ябажа саг үлэнэгүй. Хэдээ тийгэбэшье, хубсаа хунаараа өөрөө абадагби. Тэрэүнэ сэн ехэтэй хубсананай дэлгүүрээр ябажа дурагайб. 100 түхэригтэ джинсээ намда наяшаагдабал, заал хaa абаахаб. Тэрээ джинсэдээ элдэб гоёлтонуудые хээ haa, хэнхээшье үлүү харагдааш.

- Тайлан дээр үмдэхэ хубсаныеш хэн бүтгээдэг бэ?

- Тайланай хубсаннуудаа өөрөө зохёодийг, хaa-яандаа эсхээд орхишо. Пүүлэй үедэ Мила Шараповагай фирмээдээ оюулнаа. Тийгээж нюндэндээ харагданаа хубсананай ательедээ орохоё болёоб. Ушар гэхэдээ, нэгэ дахин концертынгээ хэдэн үдэр үлөөд байхадань, гоё хубсаныа оюулхаа гэжэ ателье абаашааб. Тэндэхи ажалшан хэдэн үдэрөөрөө архидажа үгы болошо. Харин би шэнэ дуугаа удаадахи концертдээ дуулаха болооб.

- Шамай хараад, 18 наштай хубүүн гэхээр.

- Ха-ха-ха. Ямар һонин юум хэлэнэбши. Бишье энээн тухай түрүүшүүнхиеэ дуулана бэшэб. Эн талаар намай пластическа операцида ходо оржо байдаг гэжэ муухай хэлэтэйшүүл хэлсэдэг. Тээд би хаа-яанда салон ошодогби, энээниие нюунаагүй. Ходо бээс гуримтай абаажа ябажа нуранхайб. Пүнишье бодхоогоод дуулаа гэбэл, энэл зандаа дуулаад, хатараад угэхэб. Углөө бүхэнд һэрихэдээ, хуу түсэблэхэн ажалаа хэж үрдихөөр бэлэнби гээд, харайжа бодохш. Ходо иигэж ябахань аргагүй, заал наа эсэхш. Энэшье ушарта диван дээрээ хэбтэх дурагайб, бэйороо угаааш, гэр соохи ажалаа хэхэш.

- Буряадай эстрададаа өөрүүгөө нуури лаб эзэлээд ябанаш. Энэ шамда наяшаагданаа гү, али үгы гү?

- Пүүлэй үедэ ерээдүймни минии наяа зобоожо эхилээ. Бүхын наяа дуулажа ябажа гүйш. Тиймэнээ үдэр бүри хүндэ болоно. Буряадай эстрадын орьёлдо хүрөөб, саашаа ургаха харгы харагданагүй. Ородой эстрадада гараха гэбэл, ехэ мүнгэн хэрэгтэй. Тиймэнээ манай нютагий мэдээжэ дуушад хоолойго тэжээхин тутаа муухан кафе, ресторанууд соо түлхилдэжэ ябана. Энэнь харамтай.

- Бага наяая, эстрадада гаранаа хөөрэжэ үгыш даа. Бидэ шинийн энэ талын мэдэнгүй ха юмди?

- Зүб. Миний эжы багажаа хойши элдэб юмэндэ нургаа. Дүү Туяна басагатая ажабайдалай хүнгэн бэшэ амтаа мэдээбди. Зарим үдэрнүүдтэгээр

тэмний хилээмэ абаха мүнгэн үгы болошгшоо һэн. Маанадые тэжээхин тутаа эжымнай заводто хоёрдохи халаанд амаралтаа бүхэнд хүдэлэгш һэн. Энээниие наанаад, эжыгээ ехэ хайрладагбы.

Дуунда, хүгжэмдэ мүн лэ баганаа дуратайб. Тийгэж Зүүн Сибирийн гүрэнэй соёлы болон искуствын академидэ нурахаяа орооб. Түрүүшүүн альбом бэшэх гэхэдэми, мүнгэн үгы. Тээд яхабши. Түбэй рынок ошожо, тушенко худалдагад болооб. Хажуугарын элдэб хүндэ юумэ шэрэжэ, мүнгэ олодог һэм. Иигээд лэ түрүүшүнгээ альбом гаргагаа бэлэйб.

- Зай, манадтаа иимэ һонирхолтойгоор өөр тухайгаа хөөрээндэши баярланабди. Шамда үшөө эхэ амжалтаа туйлахыешни хүсэнбди.

Борис БАЛДАНОВ хөөрэлдэе.
Чингис Хандажаповай гэр бүлүн альбомноо.

“Арюна”

музыкальный альбом Чингис Хандажапов

1. Аяланы дэлхийн шүүчин бүрэлдэх
Арюна нь рэшнээтийн чануу.
Аяланы дэлхийн шүүчин
Аяланы дэлхийн чануу.

Сэлгэй хөгжлийн цэвэртүүд
Сэлгэй наяацаа сэлжээн.
Сэлгэй цэвэртүүд
Сэлгэй хөгжлийн цэвэртүүд.

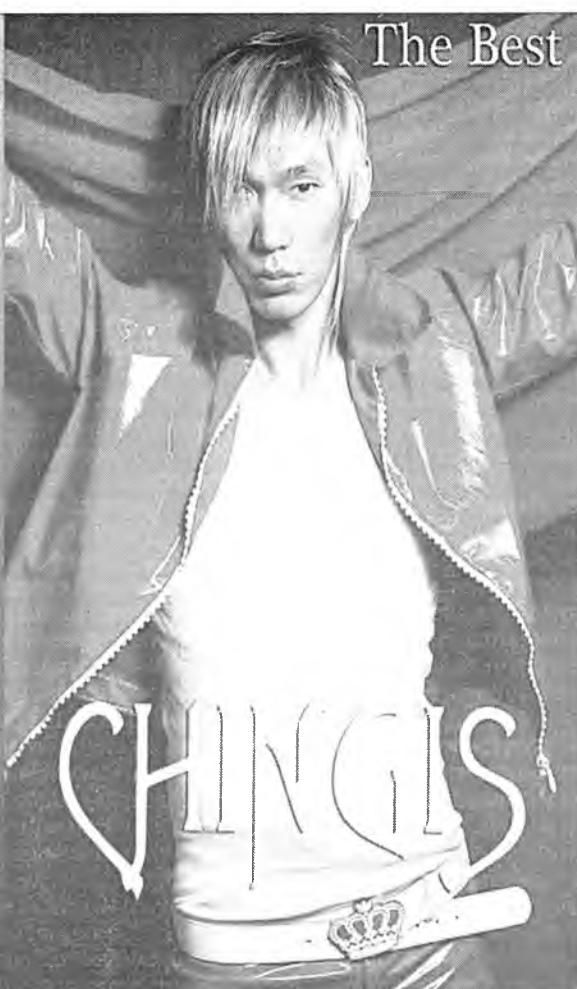
ПРИЧЕВ:

Арюна, Арюна, Арюна
Арюна өмчийн шүүчин
Арюна, Арюна, Арюна
Арюна өмчийн шүүчин
Арюна, Арюна, Арюна
Арюна, Арюна, Арюна
Арюна, Арюна, Арюна

2. Шэнхүүр хадарай авсаар
Шамайнаа харан түүрээнд
Дүүнхийн цэвэртүүд хүжэлдэх
Дэлж хүүр үүтэн баатарай.

Сэлгэй хөгжлийн цэвэртүүд
Сэлгэй наяацаа сэлжээн.
Сэлгэй цэвэртүүд
Сэлгэй хөгжлийн цэвэртүүд.

ПРИЧЕВ:

Буряадай радиогой 80 жэлэй ойдо

Ашатын буянтай Бабаасан Гомбоев

Манай республикин радио шагнашад, мүн төле-харагшадьше мэдээжээ журналист Бабаасан Гомбоевой шэг зүнхэрзньшье, ойлгосотой тодо хоолойгоорншье, мэдээсэн нонинуудааршье мэдэхэ болоноор үнинэй. Хори гаран жэлэй туршада тэрэнэй радиогоор хэхэн мэдээсэнүүд хэдэн зуу удаа дэлхийе тойрон ерээ гэхдэ, алдуу болохгүй.

1964 оной хабар Ивалгын аймагай Доодо-Ивалга нютагтаа Лубсан-Нима Цыбикдоржиевич, Пурбо-Ханда Жаповна Гомбоевтоной гэр бүлэдэ табан хүбүүнэй хойноо Бабаасан түрэжэ, хойноо найман дүүнрэые дахуулжа, арбан гурбанай нэгэнийн боложо тодорб.

Хүн бүхэн газар дээрэ түрэхэдээ, өөрин онсо табисууртай, харгытай гээд мэдээжэ. Бабаасан хүбүүн түрэхэ гарахаанаа нааша онсо өөрүн болодтой, шүлг дуунда дуратайгаар ехэ болонон. Зааханхаа хайн хайханда эрмэлзээн Бабаасан нургуулида нурахадаа, эрдэм мэдэсэх эхэтэй бэлгитэй багша Цыпилма Балъжинимаевна Балъжинимаевагай хүтэлбэри доро эдэхи үүсхэлээр «Сэлэнгын урасхал» гэхэн уран зохёолий кружок эмхидхэгдэжэ, эдир хүбүүд, басагад түрүүшигээ шүлг болон зохёолнуудые бэшэжэ, «Буряад үнэн» сониной «Хонх» гэхэн хуудаанд гаргагддаг байгаа.

1977 ондо эдир бэшэгшэдэй республикин слёдто хабаадаадаа, түрэл кружогийнгоо нэрые үргэжэ магтуулан, «Артек» гэхэн уласхоорондын лагерьта амарха түлбэригүй путевкоор шагнагдаан юм. Энэ үе сагта эдир бэшэгшэ Бабаасан Гомбоев уран зохёолий замда гаража, элитэ зохёолшодойнгоо, жэшээлэн хэлэбэл, Цырен-Дулма Дондокова болон бусадай зохёолнуудые мэдэхэ ябаандадаа журналистикин харгыда түргөөр оржо, онсо өөрүн зүргэ гаргаба.

Буряадай журналистикин ветерануудай нэгэн түрэл радиогоингоо 80 жэлэй ойн баярай тэмдэглэгдэжэ байхада, шэнэ нонирхолтой матери-

алнуудые суглуулжа, ном болгожо хэблэхээр бэлдэнхэй. Бабаасан Лубсаннимаевичта сүлөө саг гэж үгүй. Тэрэ өөрынгөө хүбүүдьес, мүн Алтана басагаяа, ашаяашье дуу хатарта дуратайгаар хүмүүжүүлдэг. Өөрын эжэ Пурбо-Ханда Жаповнагай сэсэн мэргэн нургаал сахиж, наанайнгаа нүхэр Анжелика Цыбиковнатай анбуу ажануудаг.

Сугтаа зургаан хүбүү, хоёр басага хүмүүжүүлжэ, мүнөө үснхеэр ажайдалдаа хандажа шадаха эрмэлзэл дүүрэнэр хүмүүжүүлнэ. Жэшэлхэдэ, Дмитрий хүбүүниин абынгаа мүрөөр журналистын мэргэжэл шэлэж, «Тивиком» телекомпанида хүдэлнэ. Шэмээшг угтай Юлия Михайловна нүхэрин Рома хүбүү түрэжэ, залу бүлэ этэй эхэтэй ажанууда.

Гэсэр хүбүүн аханаан урид казах янанай эсэгтэй Дамеля басагантай ханилжа, табатай боложо ябаан Ангелинын эсэгэ болоно. Гэсэр 12 нахатайнаа сэргэй албанда татагдатараа, нур харбалгода ябажа, «Россиин спортын мастер» нэрэ зэрэгтэй юм.

Мүнөө дүү хүбүүн Тимуртайгаа хубин эмхидэ хүдэлнэ. Гурбан аханарай һүүлдэ түрээн Алтана басаган морин хуураар наадаг, Тимурайнгаа жэшээгээр хүгжэмэй колледждо Виктория Михайловна багшынгаа хүтэлбэри доро лимбийн нюусатай танилсажа, 2011 оной хабар уласхорондын конкурсын лауреадай нэрэ зэрэгдэ хүртэнхэй. Зүүн-Сибириин гүрэнэй соёлы болон искуствын академидэ эрдэм мэдэсэээ дээшэлүүлжэ байна Алтана «Жэргэмэл» ансамблиин бүридэлдэ октобрь нарадаа Польши гүрэнөөр гастрольд амжалттай ябажа ерэбэ. Шатаараа хоёрдохи разрядтай, футбол наадаха дуратай Кирсан хүбүүн Улаан-Үдэн 17-дохи нургуулида юхэдхи класста нурана.

Тэршээхэн зантай Арсалан хүбүүн зургаадахи классай нурагша. Хүгжэмэй нургуулиин багша Балъжинима Намсараевичай хүтэлбэри доро флейтэ дээрэ наадажа нурана. Гэбэшье, таэквондогоор бээс нориходоо,

Б.Л-Н.Гомбоевтоной гэр бүлэ. Дундань эжинь П-Х.Гомбоева.

энэ жэлэй март нарада республикин мүрүсөөндэ гурбадахи нуури эзэлжэ шадаба. Хүбүүд соохоо одхон Руслан энэл нургуулида гурбадахи класста нурана. Юнэтэйшье хаа, гурбатайхан дүү Арюнатааяа мүнөө болотороо хүүгэдэй нааданхайнуудаар наадажал байдаг. Уран зурагай нургуулида ябажа, ерээдүйн сагта аба, эжигээ дүрэнүүдьес, бусадшье зурагуудые зураха эрмэлзэлтэй юм.

Анжелика Цыбиковна наанайн нүхэрин 2003 ондоо хүүгэдэй «Дружба» клубта хүдэлхэдэ, энэ эмхин дикторэр томилогдоо, бүхэрэссин конкурснудта хоёр дахин нэгэдэхи нууринуудые эзэлээ. Тийгэжэ 2007 оний дүнгөөр «Дружба» клуб 30 мянган түхэригэй шанда, 2008 оной дүнгөөр 200 мянган түхэригэй шанда хүргөө һэн. Түрэл республикаая тулоөлжэ, хоёр дахин Москва хото уригдаа. Гүрэнэй Дүүмын байшанда «дүхэрэг-шэрээгэй» хүдэлмэриде хабаадажа, элидхэн намтаргтай.

Харамтайн гэхэдэ, 2010 ондо хүүгэдэй клуб усадхагдажа, мүнөө Анжелика Цыбиковна 17-дохи нургуулида нэмэлтэ нуралсалай багшаар ажаллана. Бабаасан Лубсаннимаевч дахажа ябажа табан ахатай, дахуулжа ябажа найман дүүнэртэй юм. Борис, Владимир аханарын Ивалгынгаа аймагта хүдөө ажажыда - нэгэнийн жолошноор, нүгөөдэн комбайнероор хүдэлжэ гаралаа. 1955 оной Николай, 1957 оной Михаил аханарын түмэр замда поездын жо-

лоошоноор ажаллаа. 1959 оной Сергей ахань гуша гаран жэлэй туршада Улаан-Үдэн авиааводто амжалтатай хүдэлжэ, цех соогоо хүндэтэй бригадир юм. Дүү хүбүүн Бимба 1988 ондо Буряадай гүрэнэй хүдөө ажажын институт дүүргээд, хэдэн жэлэй туршада ветеринар врачаар хүдэлөө. Хамтын ажажын хандархада, хубин хэрэг эрхилээ. Угай татасаар бөөгэй шанар хүүлэжэ, хүн зондо хэрэгтэй хүдэлмэри ябуулна. Гомбо-Цырен дүүн мүнөө сагай эрилтээр "ДНТ-эн" түрүүлэгэш. Лубсан-Ханда дүүн журналист «Буряадай коммунисти» сониний ахамад редактор. Нима-Ханда, тиихэдэ одхон Галия дүүнэрын медсестрагай мэргэжэлээр ажаллана, Цырен-Дулма дүү басаганийн 37-дохи нургуулиин эхин классуудай дүй дүршлэлтэй боложо ябажа багша. Хүбүүд соохоо одхон Борис Баярма нүхэртээс аба, эжигээ гуламта сахиж, хубин олзын хэрэг эрхилээ. 1974 ондо түрэнэн Даши-Нима дүү хүбүүниин хүндөөр үбшэлөөд, 21 нахатайдаа гээгдэшэн юм.

1995 оной январь нарада Лубсан-Нима Цыбикдоржиевич эсэгэнь наха бараж, бүхы түрэлхидын үйдхар, гашуудалдаа абтасаа һэн. 1935 ондо түрэнэн Пурбо-Ханда Жаповна эжинь 1980 ондо «Эхэ-Герой» гэхэн СССР гүрэнэй дээдэйн орденоор шагнагдаа юм. Хайраты эжигээ гурбан зөвлэнэөр хүндэлэн, хайн найхан ажануунад.

**Дулгар ДОРЖИЕВА,
журналист, поэт.**

ЗОЛОТЫЕ ЧЕТКИ

Словарь с комментариями

(Үргэлжэлэл. Эхинийн августын 11-эй, 18-эй, 25-эй, сентябрин 1-эй, 8-эй, 15-эй, 22-эй, 29-эй, октябрин 6-эй, 13-эй, 20-эй, 27-эй, ноябрин 3-эй, 10-эй, 17-эй дугааруудта).

Б.Д. Цыбиков был личнознаком с ним и говорит, что ни у кого не видел такого красивого почерка. А еще одного известного человека с этой фамилией звали Бальжа. Он был переводчиком и помощником хамбо-ламы Мункожапова, но когда закрылись дацаны и разогнали лам, Бальжса Бадмажапов поступил на работу в только что построенный ПВЗ, впоследствии был препрессирован. По свидетельству старожилов, Бадмажаповы были, как на подбор, красивыми, статными, высокими бурятами и еще оденут свои ордена и медали, поискованные царем за верную службу государю и выйдут в народ - так глаз от них не отворешь.

Сам Гомбо ноен был женат на китаянке. Общеизвестно, что у китаянок бываюют маленькие ножки, потому что в детстве им одевают на ноги деревянные колодки.

А ноги у женены Гомбо ноена были ничуть не меньше ножек бурятских женщины. Когда люди интересовались этим обстоятельством, женена Гомбо ноёна, улыбаясь говорила следующее: «Да, действительно такой обычай у нас есть. И вы, наверное, слышали, что при сильном порыве ветра китаянки не могут удержаться на своих маленьких ножках и падают оземь. И мне в детстве родители одевали колодку. Но я их так возненавидела, что постоянно жаловалась, плакала, даже несколько раз убегала из дома. Родителям все это надоело, и они в конце отстали от меня. Сейчас я думаю, что из-за того, что в будущем

я должна была стать женой бурята, моя карма заставляла меня так поступать. Правильно говорят, «от судьбы никуда не убежишь».

И еще один случай, что мне удалось удержать в моей детской памяти из рассказов взрослых. Гомбо ноён часто бывал в Японии по своим служебным обязанностям. Однажды случилось страшное землетрясение. Гомбо ноён схватился за небольшое дерево у обочины и с ужасом наблюдал происходящее вокруг.

Вдруг интуитивно подняв голову, он увидел на крыше одного из близлежащих домов живого Авалокитешвару, размахивающего шелковым хадаком. Тут же прекратилось землетрясение, но к удивлению Гомбо ноёна моментально исчез и Авалокитешвара.

Лабри - ех ноен гү, али са-

наартан хүнэй толгой дээр баряд байдаг томо шүхэр болоно. Энэ хүндын тэмдэг болоно.

* Это балдахин или полог, который держат над важным лицом не только для защиты от дождя, снега или палища солнца, но и как знак проявления уважения к нему.

Лала - бурханай номнолдо харшалданаад, хандарал хэдэг хүнүүдьес лала гэдэг. Буруу үзүлгэн гэхэд болохо. Энэдхэг орондо Будда бурханай хойто тээнь мусульман зоне ерэжэ, Буддын үедэ байнаа бүхы дасан, нумэнүүдьес хандаргаа, номуудыен галдаажа, гы болгожо, ех хохидол үзүүлээ. Тиймэхээ Энэдхэгээ лала гэжэ мусульман шажантиание нэрлэдэг.

* Это иноверцы, нанесшие большой вред буддийской религии. Особенно в Индии, после

ухода в нирвану будды, присли мусульмане и разрушили все индуистское и буддийское в этой стране. Развалины буддийского университета в Наланде и в других местах свидетельство вандализма мусульман. Поэтому в Индии этим словом называют мусульман, в общем, оно переводится как иноверец.

Ласаб - дасангай шэрээтэ ламын тунамаршан.

* Это помощник ширетая в дацанах.

Ложон - «ухаан бодлоо хурсадхалга». Тэрэ юун ба гэхэд, сээжэдэ бэрхэ болохын тула ехэ ехэ номуудыес сээжэлдээд, өөрөө гү, али багшадаа гү шалгуулха.

Ламын нургуулиин хоёрдохи шатаанаан эхилээд, энэ норилго саашадаа ходо хэжэ байдаг. (Ургэлжэлэлын хожом гараха).

**Любовь
НАМЖИЛОН**

"Буряад үнэн" сониной 90 жэлэй ойдо

Газетэ хэблэн гаргаха гээшэ айхабтар орёо, олоной хабаадалгатай хэрэг мун. Урдандаа лите-ратуриа худэлмэрилэгшид гэхэ гү, или корреспондентнүүдийн гадна, уран зураашад, фотографу-уд, оврын корреспондентнүүд, выпускающими, машинисткенүүд, корректориүүд энэ хэрэгтэ бүхын хаба шадалгаа, мэргэжлийн шадабарга ялсундэг байгаа. Редактор, редакторийн орлогионор, хариусалгата секретарь, тэрэнэй орлогионор ажсаллаа хээд нэ байдаг нааб даа. Урда тээхи дур-салганууд соогоо мурттай дурлангийн гаранаан, гэвэшье газетын ажсалда горитой хубитаяа оруулдаг байнаан мэргэжлийн тухай, 70, 80, 90-дэхи онуудтаа үндэшэн хэлэн дээрэ гарадаг газеттээз хуби занагаа холбоон хүнүүд тухай хөөрзэ.

ажахын таңгата ажаллаанай һүүлээр тоонто Ага нютагтаяа бусажа, «Толон» сониной сурвалжлагшаар, редакторийн орлогшоор худэлэөд, наанайнгаа амаралтада гаранхай. Москвагай литературиа институт түгэсхээн Батар Батоев «Үнэнэй» сониной таңгата, секретариадта

Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн.

Манай редакциин элдэб таңгудые даагшадаар, корреспондентнүүдээр худэлэн С.Д.Очиров, Д.Р.Дамбаев, М.С.Санданов Б.Д.Орбодоева гэгшэд Новосибирскын дээдэ партийна нургуулида нураан

ОЛОНДААНЫ ХҮСЭН ШЭДИ ЕХЭТЭЙ

Үнгэрэн зуун жэлэй 40, 50, 60-дахи онуудтаа барлагдан гаранаан газетын хуудаануудые шэмэглэн гаргалгадаа уран зураашад-ретушернууд, фото-корреспондентнүүд туйлай ехэ үүргэ дүүргэдэг байгаа. Фотокорреспондентнүүдэй буулганаан гэрэл зурагуудтаа уран зураашад ретушь хэжэ, бүрүүл һүүдэртэй газарын хурсаа нонор, тодо гэрэлтэй болгодог байнаан гээшэ. Хэрбээ нэгэшье фото гэхэ гү, или гэрэл зураггүй хуудааны «нохор» полоса гэхэ гү, или «нохор» хуудаан гэхэ нэрлэдэг һэн. Иимэ хуудаан үзэмжэгүй, муу гэхэ тоологодог байгаа бишүү. Урдандаа уран зураашад-ретушернууд скальпеляар ямар гоёор, ямар нэгэ жэгдээр ретушь хэдэг байгааб даа!

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэд дайнда хабаадаан Баргажанай аймагаа гаралтай Антон Ламажапович Мантаев партииин ЦК-гай Политбюрокой гэшүүдэй портредтэ ямар жэгдэ ретушь хэдэг байныен хараанби. Гайхахаар һэн даа. Хожом хойшодоо харандаш, сагаан шэрэ будаг хэрэглэгэдэг болонон байгаа. Эсэгын дайнда хабаадаан зураашад: Аганаа Даши Дамбаевич Дамбаев, Захааминдаа Доржо Дымпилович Гармаев, Аганаа - Хүнхэр нютагтаа тоонтоой, Красноярскын багшнарай институтдаа нууцалгануудые эмхидэлжэг, жэлдээ хоёр дахин зоной дунда «Үнэн» сониндоо захил хүүлэдэг бэлэй. Гурэн түрүн удха шанартай үйлэхэдээр ондоошиб ажал ябуулдаг байгаа.

Климент Жамьянов Улаан-Үдэн локомотив-вагон захарийн заводто худэлжэ байтараа, «Буряад үнэн» сониной промышленна таңгата ажалда ороо һэн. Арбаад жэлдээ ажаллаанайнгаа һүүлээр Байгал-Амарай түмэр замай барилгын эршэдэжэ захалхада, Климент Эрхитуевич Анатолий Куклиной орондоо «Үнэн» сониной БАМ-ай корреспонденттээр эльгээгээдэг бэлэй. Эндэ тэрэж жэншэдгүй нийнаар худэлнэн юм.

Совет журналистикин ветеран Цырен-Дондок Гонгорович Гонгоров, Агын тойрогой хизаар нютаг шэнжэлэлгүн музейн директор, поэт Бата-Жаргал Абидуевич Гармажапов «Буряад үнэн» Агын тойрогох корреспондентнүүдээр худэлнэн юм. Тиихэдээ тээдээ ажлагай нийхэн Ага нютагай худеөгэй ажалшадай хэрэгүүд тухай, соёлын нонинууд, нургуулинуудай багшанар болон нурагшадай ажабайдал, нуралас тухай, физкультураа спортын нонинууд тухай үргэнөөр бэшэжэ, уншагшадтаа хөөрэдэг байгаа.

Дэлхийн хоёрдохи дайнда хабаадаан Фёдор Фёдорович Сорокин, Антон Ламажапович Мантаев, мүн ара

талын ажалай ветеранууд Эдуард Петрович Лапин, Евгений Александрович Захаров, Бадаанаа Цыбен Будаевич Цыренжапов, Хэжэнгээн Сергея Цынденович Балдуев, Тунхэнтэй Николай Дашеевич Дригенов, Хориоо Бэлигтэ Гадьянович Гадьянов, «Буряад үнэн» сониндоо фотокорреспондентнүүдээр худэлжэ, тэрэнэй намтарга алтан үзүүгүүдээр бэшгэдэнхэй. «Буряад Республикин соёлын габъяата худэлмэрилэгши» Радна-Нима Балданович Базаров мунөө «Буряад үнэн» хэблэлэй байшантай фотокорреспонденттээр худэлнэн. Тиихэдээ тэрээр урда тээнь худэлнэн ахаа нүхэдэйнгээ ажалай баатаршалгын үргэлжлүүлжэ ябана. Тээд энээндээ үлүү юун байхаа гээшбэ?

Климент Жамьянов Улаан-Үдэн локомотив-вагон захарийн заводто худэлжэ байтараа, «Буряад үнэн» сониной промышленна таңгата ажалда ороо һэн. Арбаад жэлдээ ажаллаанайнгаа һүүлээр Байгал-Амарай түмэр замай барилгын эршэдэжэ захалхада, Климент Эрхитуевич Анатолий Куклиной орондоо «Үнэн» сониной БАМ-ай корреспонденттээр эльгээгээдэг бэлэй. Эндэ тэрэж жэншэдгүй нийнаар худэлнэн юм.

Хэбэд номхон Хэжэнгэ нютагхаа гаралтай Цыдып Балданович Цырендоржийн КПСС-ий Буряадай обкомий хэблэлэй хэлтэсийн даагшиар, «Буряадай залуушил» газетын редакторийн орлогшоор, «Буряад үнэн» сониной редактораар худэлнэн байгаа. Мүнөө Ц.Б.Цырендоржийн рассказууд, түүханууд ба романуудай номууд дээрээ худэлжэ байдаг. Тэрээ - «Буряад Республикин соёлын габъяата худэлмэрилэгши», СССР-ий Журналистуудай холбооной гэшүүн, Россиин

худэлэөд, һүүлээр «Буряадай залуушил» сониной редактораар, Буряадай номой хэблэлэй редактораар, БГТРК-гай редактораар ажаллаан юм.

Галина Базаржапова-Дашеева Захааминай аймагай Улэгшэн нютагтаа тоонтой. Галина Хандуевна Дашеева Буряадай багшанай институт дүүргээд, «Буряад үнэн» газетэдээ худэлхээз ороон байгаа. Туруүшээр мэдээсэлэй таңгата корреспондентээр, удаан социально-экономическаа ехэ таңгыг даагшиар ажаллаба. Мүнөө - «Буряад үнэн» - «Дүхэриг» сониной редактор. Галина Хандуевна - Россиин Журналистуудай болон Уран зохёолшодой холбоонуудай гэшүүн. Тэрээ - Буряад Республикин арадай поэт. Унэн шударгы ажлайнгаа түлөө Г.Х. Дашеева «Буряад Республикин соёлын габъяата худэлмэрилэгши», «Россиин Федерациин соёлын габъяата худэлмэрилэгши» гэхэн үндэр нэрээ зэрэгнүүдээ хүргэнхэй. Галина Базаржапова-Дашеева - шүлэгүүдэй олон номой автор.

Даша-Рабдан Дамбаев, Доржо Дамбаев, Дондок Бальжинимаев, Цыдып Цырендоржийн, Бальжинима Юндунов, Баатар Батоев, Ирина Гомбонин, Солбон Аюшеев, Доржо Мункуев, Мүнхэ-Жаргал Очиров, Галина Занаева гэгшэд поэздүүд, зохёолшод, оршуулагшад, сурвалжлагшад болонхон алдартай.

Хэбэд номхон Хэжэнгэ нютагхаа гаралтай Цыдып Балданович Цырендоржийн КПСС-ий Буряадай обкомий хэблэлэй хэлтэсийн даагшиар,

«Буряадай залуушил» генеральна директорийн орлогшоор - тусхай шэглэлтэй хэблэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшиөөр ажалладаг. Туяна Владимировна арадай аман зохёол шэнжэлхэ талаар ехэ ажал ябуулжа, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат болонхой. Унэн шударгы ажлайнгаа түлөө Т.В.Самбялова «Россиин Федерациин соёлын габъяата худэлмэрилэгши» гэхэн үндэр нэрээ зэрэгээ хүргэнхэй.

Ингээ залуу үеийн сурвалжлагшад «Буряад үнэн» газетынгээ аха захатанай алдартай хэрэгүүдэе үргэлжлүүлэн, үндэшэн буряад хэлэн дээрэхэдээдэг сониной нүрхүүдэе дээрээ үргэжэ ябанал даа.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист, Россиин
Федерации
соёлын габъяата
худэлмэрилэгши.

К 90-летию газеты "Буряад үнэн"

Писатель и газета

«Буряад үнэн» - единственная в мире полноформатная газета на бурятском языке. Она – первое правительственные издание, впервые в своей истории обретшего государственность бурят-монгольского народа: в 1921 году как автономные области в составе РСФСР и ДВР со столицами в Иркутске и Чите, а в 1923 году – Бурят-Монгольская АССР со столицей в Верхнеудинске.

В этом особое место занимает художественная литература. В статье мы скажем несколько, на наш взгляд, важных слов о писателе Даширабдане Батожабае.

Д. Батожабай как сотрудник газеты имеет совсем маленький эпизод в работе, а его рассказы, юмористические миниатюры постоянно «гостили» на страницах газеты, важными событиями становились публикации о его творчестве: прозаик, драматург и киносценарист, автор первой бурятской трилогии «Похищенное счастье». Писатель, давший жизнь двум фильмам, написавший для Бурятского драматического театра полтора десятка пьес (рекорд, который в этом никто до сих пор не побил), никак не мог быть вне поля зрения СМИ республики, тем более «Буряад үнэн». Таким образом, и сам писатель, и газета для народа – явление духовно-нравственное и общественно значимое.

К тому же писатель и газета родились в 1921 году...

Жизнь писателя сама по себе сложна, неоднозначна и в общественном сознании, и в его самооценке. Поэтому писать о творческих личностях – трудная задача: в какой-то мере надо становиться на ту высоту, возможно близкую к вершинам Таланта писателя.

В этом плане Даширабдан Батожабай прожил жизнь не-ординарную, часто его поступки неоднозначно воспринимались, а сам был предельно самокритичен. Об этом он упомянул даже в завещании: «Я не всегда был хорош!..» К такому выводу приводит только величие души!

Даширабдан Батожабай – широко известный в народе творец захватывающих дух пьес, оригинальных, драматически динамичных рассказов, повестей и романов, чего стоит одна только трилогия «Похищенное счастье»! Все его 48 произведений написаны на уровне большого таланта.

Думаю, что он заявил о себе в бурятской литературе повестью «Кто твой учитель», стал знаменитостью в СССР фильмом «Песня табунщика» (кстати, за «Песней» был введен «Золотой дом» – так появился впервые в Бурятии киносценарист, на счету которого два фильма), а «Похищенное счастье» – первая у нас трилогия открыла дверь в огромный мир культуры: впервые в художественной ипостаси представили перед читателями герои, шагнувшие далеко от «телячего выгона» («буруугай бэлшээрнээ холо ошоон»), бурят мы увидели на фоне мировых событий, оказавшихся на людных уличках Пекина, в заоблачном Тибете, туманном Лондоне, в императорских дворцах Токио и Петербурга...

Узнали на страницах романа Агвана Доржиева, дипломата мирового масштаба (в образе Туван хамбо), в агинских степях встречались с Петром Бадмаевым, царским действительным статским советником, с его планами создать «желтую Россию», проникнув в глубь Монголии, Китая, Тибета; участвовали в противоборстве английских и японских резидентов разведчики; болели душой за борцов за освобождение от национального и социального гнета, отчаянных «головорезов», предводителей их, организаторов хитроумных боевых операций, авантюристов различных рангов.

Мы должны воздать должное Даширабдану Батожабаю за его новаторство в литературе: он «вклинился» в размеренный ход бурятского повествования «авантюрный», почти детективный, в основе трагедийный жанр – это и вызывает у читателя над страницами «Похищенного счастья» «смех сквозь слезы», восхищение фантазией и человеческим писателя и до сих пор остаются батожабаевские сценические ходы и образы.

Писательская натура «овеществляется» в его произведениях: в стиле и художественном слоге, «зигзагах» сюжета.

В творчестве Батожабая сыграли свою положительную роль такие знаменитые деятели нашей великой страны, как А. Довженко, К. Минц, М. Матусовский, Соловьев-Седой, Сергей Михалков, Вл. Басов, лауреаты высоких Государственных премий.

Даширабдану Батожабаю тянулись люди, и он сам любил их за их самозабвенный труд, честность и порядочность. Иначе и не могло быть: он, как писатель и как человек, огромной глыбой возвышался в современной ему жизни, конечно же, таким остался у нас навсегда.

Разносторонность его таланта проявляется в его любви к театру и живописи, он мог стать выдающимся актером или художником, да ведь в ранней молодости и был актером, и художником, обнаруживая какое-то высокое чувство к искусству; может быть, в Великую Отечественную войну поэту он, доброволец, и стал летчиком дальней авиации – судьба его звала в небо, и здесь он был не вторым: командир экипажа огромного по тем временам бомбардировщика чувствовал себя в небе, как на земле.

Я поражался его знанием театра. Его уважали в Бурятском драматическом театре не только как драматурга, но и вообще как профессионала в этом искусстве. Директор театра Ц. Балбаров, режиссеры Ф. Сахиров, Ц. Цыренжапов, актер и режиссер Б. Аюшин, ар-

тисты и старшего, и молодого поколений.

И я это ощущал «на близком расстоянии», «введенный» в этот мир им: он, заведующий литературной частью театра, первым прочитал мою первую пьесу и впервые дал мне урок драматического мастерства, главное, окрылил меня верой в мою возможность быть в ряду тех, кто по истинному понимает этот вид литературы, без чего мертв «играющий» храм искусства.

Даширабдан Батожабай также был «своим» в киноискусстве, также любил его: помню, как он приезжал на Верхнюю Березовку, где Арья Дашиев снимал эпизоды фильма «Три солнца», и сидя с нами, писателями и артистами, говорил о кино...

Наверное, символично, что в дни II Декады бурятского искусства и литературы в Москве в 1959 году состоялась премьера его фильма «Золотой дом», и тогда он был награжден Орденом Трудового Красного Знамени, вторым орденом после Ордена Ленина. Также был удостоен этого ордена Чимит Цыдендамбаев. Думаю, что Д. Батожабай и Ч. Цыдендамбаев – два великаны нашей литературы, разные как художники, близкие в «таблице ранга» писательского таланта, незабываемые по своим произведениям.

Символично, что талантливый режиссер и поэт Барас Халзанов снял фильм о Батожабае в искреннем почитании его как кинодраматурга и большого писателя. Есть только сожаление, что не был осуществлен замысел фильма по «Похищенному счастью», правда, другими деятелями советского кино.

Отрадно, что Бурятский драматический театр инсценировал «Похищенное счастье», по мнению зрителей и критиков, получилось грандиозное действие, как и сама трилогия. Уверен, что грандиозность была с самого начала – с замысла романа: пространственная – в сюжет включается вся этническая Бурятия: Тунка, Баргузин, западная и восточная стороны Байкала, Ага, потом Центральная Азия (монгольские степи до предгорий Тибета), континент от Тихого до Атлантического океана; политическая – бурятские дальней авиации – судьба его звала в небо, и здесь он был не вторым: командир экипажа огромного по тем временам бомбардировщика чувствовал себя в небе, как на земле.

У Батожабая была хорошая, лучшая черта писателя – исследовательская, и завидная способность – нужное быстро улавливать и не забывать, склонность – анализировать, божий дар, наконец, все облечь в яркий, незабываемый, чаще всего, неожиданный художественный образ, приводить человеческую душу в движение, трепет, а ум – к

У «Буряад үнэн» историческая роль в политической, хозяйственной и социальной жизни республики. Мне сейчас хочется коснуться роли газеты в интеллектуальной жизни народа.

Достижения науки и техники, архитектуры и искусства постоянно отражались на страницах ее, являясь пропагандой их, превращаясь в один из двигателей общественно-государственного прогресса.

дерзания, от несчастья до счастья, от рождения до смерти...

Домашняя библиотека Даширабдана Батожабая подтверждала вышеизложенное: она занимала стены рабочего кабинета от пола до потолка – каких только книг не было, они и давали представление о широте интересов и знаний писателя..

Он просиживал в библиотеках и архивах Улан-Удэ, Читы и Иркутска, Ленинграда и Москвы... Беседовал с учеными и спорил с ними... Пил чай со знатоками старины, легенд и преданий монгольского мира... Д. Батожабай имел творческую дружбу с такими учеными, как Р. Пубаев, Ц.-А. Дугарнимаев, с писателями Н. Дамдиновым, И. Калашниковым, Д. Улзытуевым, Ц. Галановым, С. Ангабаевым, Б. Мунгоновым, Г. Чимитовым, Н. Рыбко, переводчиком трилогии, композитором Б. Цырендашиевым и др.

Д. Батожабай ценили и уважали представители производства и властных структур, как директор стеклозавода А.Р. Болотов, руководитель республики А.У. Хахалов.

Особая дружба была с Цеваном Байминовым, целителем тибетской медицины, маарамба – врачом высшего ранга. Даширабдан Батожабай считал его самым лучшим из врачей, конечно, маарамба оказывал семье помощь в лечении, а писатель многое уяснял по Тибету, по тибетской философии и медицине при общении с ним, ведь он долгое время учился в центре ламаизма.

У Батожабая была хорошая, лучшая черта писателя – исследовательская, и завидная способность – нужное быстро улавливать и не забывать, склонность – анализировать, божий дар, наконец, все облечь в яркий, незабываемый, чаще всего, неожиданный художественный образ, приводить человеческую душу в движение, трепет, а ум – к

философским размышлениям и выводам.

Есть в его архиве план-карта Тибета, сделанная им самим, на ней – путь главного героя романа Аламжи... Получив социальный заказ написать пьесу о событиях в Китае в последний период правления Мао, собирая материал о Поднебесной – историю и отзывы современных политических обозревателей... Работая над романом «Горные орлы» о гражданской войне, о переходе партизанского отряда Каландаришили через Саяны, приезжал в Тунку... Так я представляю в воображении молодого офицера, курсанта Высшей авиационной школы, склонившегося над описанием материальной части боевого самолета...

Летчик, чтобы успешно справиться с задачами боевого задания, должен был знать и конструктивные особенности самолета, и летные его возможности, конечно, «мелочи» метеоусловия, наземную географию, разведданные о противнике.

А писатель – тот же летчик, пронизывающий ночную мглу ревущим металлическим копьем, между небом и землей, смертью и жизнью... Зная многое, но не зная, правильно ли все получится!.. Писатель устремляется вперед, через мглу человеческого общежития.

А достоинство и особенность газеты «Буряад үнэн» в ее направлении в неизведенное: чувствуя ответственность, гражданскую и патриотическую, всегда оставаясь глубоко народной, сознавая, что народ состоит из личностей – чем больше выдающихся личностей, тем народ могуч и мудр, газета сегодня активно отражает глобальные связи родной земли со всем остальным миром.

А. АНГАРХАЕВ,
народный писатель
Бурятии, доктор
исторических наук.

Суута «Үетэн» бүлэг

Баяр Шойдоков

Солбон шуран, шударгы, бэлиг талаантай залуушуул олон һэн даа?! Баянай багша Виктор Аносов, хатархадаа бэрхэнүүд Лубсан Очиров, Дандар Баддуев, найхан хоолойтой хормейстернуүд Светлана Намжилон, Жаргал Галданова (Тунжинова), аха, дүү Салисовууд, гоёор дуулдаг Баярма Дамдинова, Цыбикмит Галсандоржиева (Цымпилова), Ольга Дугарова, Рада Дамбаринчинаа, драматическа артистын бэлигтэй Раиса Глазкова, Бато Хашитов, нургуулиин нурагшад байханхаа бидэнтэй дуунай-инструментальна ансамбльда (ВИА) ябадаг байхан Баяр Шойдоков, Александр Базаров, бусад залуушуул соёлоймийн байшангай бэрхэд директор, дорюун, хүхүүн зантай, шогууша Пылма Цыреновна Доржиевагай, соёлыг тарагай бэлигтэй дарганар байхан Александра Андреевна Хагаева, Владимир Дулмаевич Гырылов, Валерий Доржиевич Данзанов, Лициа Васильевна Лоскутникова гэгшидэй ударидалга доро хүн зонoo баясуулдаг, оло дахин республика соогоо шалгардаг, шагнагдадаг бэлэй. Тэдэл жэлнүүдээ «Залуу наан» гэхэн дуунай-инструментальна ансамбльтаяа Улаан-Үдээ эмхидхэгдэнх республиканска конкурсдо илажа, I нуури эзэлнэн лаураедууд болоо һэмди. Эндээ Новокижингинскии духовой оркестрын хүгжмэшид хамсалсаа һэн. Гус бүлэгтэй Баярма Дамдинова, Светлана Намжилон, Зорик Ширапов, би, бусад дуулалдаа һэмди. Н.Дамирановай «Мойнон», ород патриотическая дуу, мүн «Сэтгэлийн жигүүр» гэхэн монгол эстрадна дуу дуулалдаа һэмди. Удаан энэ ансамбльний «Үетэн» гэж нэрлэгдээ һэн.

Энэ нэриенэ фотограф ажлтай Борис Генинов дурадхаа бэлэй. Үдэшын дискотекэнүүд дээрэх хатархаа залуушуулдаа найшаагданан «Том болждээ минии хүү» гэхэн монгол дуу дуулгашаа бэлэй. Соёлыг ажлалаа эдэбхитэй, найхан

Бэлгима ОРБОДОЕВА.

Дуун бэлэгээ арад зондоо...

1976 ондо Зүүн Сибириин Гүрэнэй соёлыг институтдай театрально-режиссёрско тараг дүүргэж, хэбэд номхон Хэжэнгэ тоонтоёо бусаа бэлэй. Тэр үедэ залуу наанай охин соо бултаа соёлыг ажалда хам оролсон, эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлдэг һэмди: «Ургы» гэхэн арадай хоортоо, Хэжэнгынгээ арадай театра гүйхэш, худөө нютагуудаар, гүүртэ фермэнүүдээр агитбригадатаяа дуугаа дуулахаа, хайндэрнүүдтэ, суглаануудта концерт наадаа табихаш, хатараа харуулхаа, амаралтын үдэшэнүүдэе соёлойнгоо байшандаа үнгэргэхэш. Шэнэ жэлдэ шогтой зүжэгөөрөө нютагайнгаа дутуу дундануудые «хадхаад» абаахаш.

зохёогдонхой, һүүлэй жэлнүүдтэ нютагайнгаа поэт Владислав Түгдэмэйтэй хүдэлнэбди. Хүгжмэньн Ринчин Бурхис, Эрдэни Батсух, хохмын хүчээр хэдэг хадаа энэ талаар балай ядалданагүйди. Хүгжэм бэшдэг багахан студийтайди. Саашадаа тэрэнээ бурийн өнгөтөй мэргэжлэтийн хэмжээндээ гаргахаа хүсэл бии.

- Мүнөө сагай «Үетэн» хэд бэ гэж иэрэлбэ... - Ехэнхийн хуушаараа даа. Валерий Часовитин, Баярма Дамдинова, Ринчин Бурхис, Эрдэни Батсух, Дарима Доржиева, Лариса Баяндуева, Владимир Ринчинов, Александр Базаров болон бусад. Сэхьең хэлэхээз, эдэмнай ондо ондо нютагуудаар таранхай. Жэшэнэй, Ринчин Яруунын аймагай Эгэтийн-Адагай нургуулиин хүүгээдэй дуу хүгжмэтийн танилцуулдаг, Эрдэни Улаан-Үдээ сольно ажал ябуулна. Тийгэбэшье концерт болон гастрольнуудтаа бултаа сугларжа, эбтэй эзтэйгээр ябадагбди. Мүн һүүлэй хоёр жэлдэ Галина Батожапова, Бата Балданов гэж залуу дуушадтай болонхойди.

- «Үетэн» мэдхэгүй, дуунуудынтай шагнаагүй хүн гэж үгүй ёнотой. Ямар зохёолшодтой, хүгжмэшдэгтэй харилсаа холбоотойгоор хүдэлдэгтэй?

- Элзит поездүүд Гунга Чимитов болон Георгий Дашибыловай олон шүлэгүүдээр дуунууд

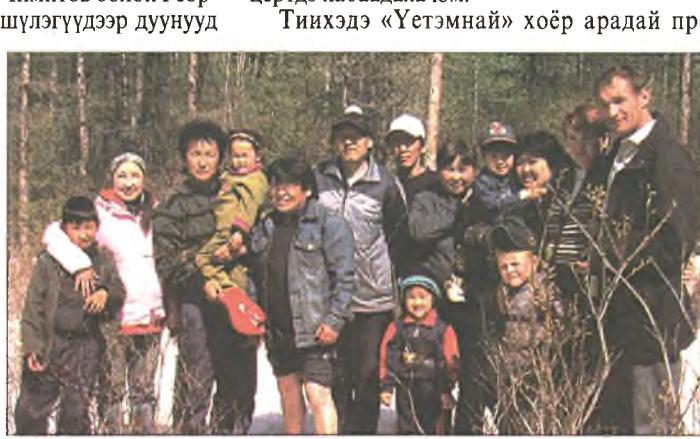
екттэй: ехэшүүлэй «Зүрхэнэй дуун» болон нургуулиин хүүгэдэй «Алтан хараасгай». Хэнэйшье мэдэхээр, хэжэнгэрхиднай дууша зон ха юу даа. Тиммээхээ хэнэйшье байг – малшан, багша, эмшн – хамаагүй, дуулахал хүсэлтэй хаа, «Зүрхэнэй дуунда» хабаадажа, CD диск дээрэх хоолойгоо мүнхэлдэг. 10 дискин презентации, 2 фестиваль үнгэргэгднэй. «Алтан хараасгай» б диктэй.

Энэ табан жэлэй хугасаа соо Москва, Санкт-Петербург хотонуудаар гастрольдо ябажа, нютагаархидтаяа уулзажаа ерэндээ баясадагди. «Первый трансбайкальский огонек земляков» гэж тусхай диплом бии. Тийхэдэ Эрхүүдэ үнгэргэгдээн «Алтарганада» ошоходоо, Усть-Ордагай тойрогоор ябаабди. Монголоор дуугаа хангюурдаабди. Мүн түрэх нарандашье, гадан корпоративка гээд хэлэгэш гүб даа, нэгээ үгээр, хаанашье уригдаадахаа, ажалаа ябуулжад, нютагаа нэрлүүлжэл ябана ха юмбиidi.

- Саашанхи тусбүүд тухай хэлэх болоо хаа...

- Түб хотонуудтаа ажануудаг нютагаархидтаяа уулзалга заншалта болгохо зорилго байна. Мүн проектнуудээ бусад аймагуудаар, түүрүүшгээр Хори, Яруунаар, дэлгэрүүлхээр харааланхайди. Хүдээ нютагууднай дууша хүбүүд, басагдаар баян. Тэдэниийн бээржэ олохи, нонирхуулхаа хэрэгтэй. Мүнөө Улаан-Үдээ бэлигтэй хүгжмэши хүбүүд олоньшье хаа, буряад хэлээс мэдхэгүйн муу. Тэдэниийн буряад дуунтай баал «золгуулжархэё» хаа, монгол эстрадын бүлэгүүдээ дутахагүй бүлэгүүд бии болох һэн. Фонограмма доро бэшэ, бодотоор дуулахаа бүлэгүүдые нэргээх тухай хэлэнэб. Декабриин 4-дэ үнгэргэдээн Чингис Раднаевай концерт тус зорилтын бэзелүүлэгдэхээ байные гэршэлээ: гурбан часай үргэлжэдээ нэгэшье фонограмма хэрэглэгдээгүй, одоог «живой звук» гээш зэдэлээ.

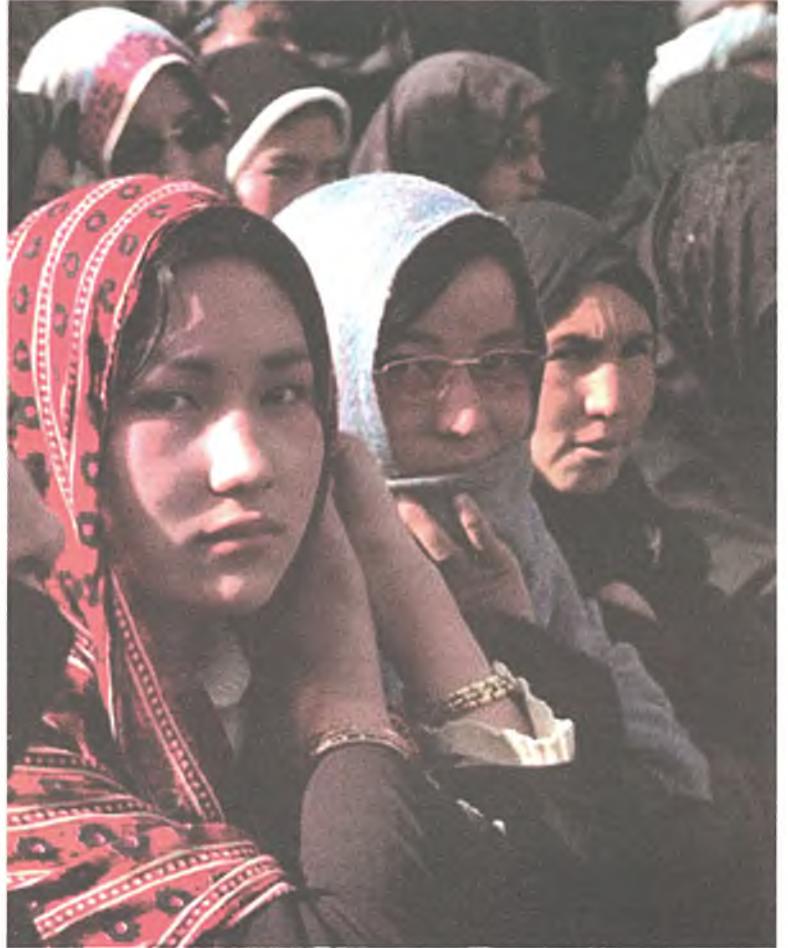
- Баяр Нимаевич, Хэжэнгэ нютагаа суурхуулжа ябажаан «Үетэндэе» баяр баясхалан хүргөөд, үшөө ута үргэн харгы зам, арад зоной дундаршагүй дура хүснээб!

Байгаалин сэнгэлгүйтэ...

Аялга дуунай аятай харгынууд
Дыхжит МАРХАДАЕВА.

ХАЗААР-МОНГОЛШУУДАЙ ХИЗААРГҮЙ ЗОБОЛОН

(Үргэлжлэл. Эхинийн 46-дахи дугаарт.)

Хазаар-монголшуудай ажануудаг Бамиан можно ошоо гэжэ хараа үүрээр бодобобди. Газар холо, зам бартаатай, баана зуураа пуштунуудай амидардаг тиимэшье тайбан бэшэ нютагаар дайраха байhan тута эртэлэн гарабабди. Бидэниие абаашаха гэжэ "Тойота" микроавтобустой Халифа гэжэ иэртэй хазаар жалоошон газаа хүлеэжэ байна.

Хазаар басагадай харасаньшие гунигтай

Бамиан можын туб Кабулhaa баруун хойшоо сэб сэхэ ябабал, 125 километрэй зайды оршодог. Уулын харгын нугалаа тойрууе бодоходо, 200-гаад modo болоно. Энээниинь 10 sag соо гаталжа гараабди.

Монголоо бидэ уулын орон гэжэ байгаад hайрхадаг гээшэ аабзабди даа. Харин афган хүниие Монголойнгоо хада уулаар гайхуулхагүйн эли гэжэ абааар лэ ойлгобобди. Хэдэн зуун жэл соо үргэлжлэн дайн дажар, сая саяар тоологдохо үхэл зоболон гээшье бугдьене үзээн "үбгэн ууланууд" юуньшье болоогүй мэтэ, юшье үзөөгүй шэнги тэнгэри тулан зэнхынэ. Манай Батнягта аха машина зогсоожо, жаахан зураглал хэхэ гээд, газаршаднаа асуухадан:

- Энэ хадаа талибуудай гол тулгуур болохо пуштунуудай район. Камератай гадаадын зониие hайшаахагүй, - гэынен анхаралдаа абаад болибо. Удангүй Брэд Питт гэгшын наадаан "Вавилон" гэжэ кинодо гарадагта

тон адли үйлэ ябадал бидэнтэй ушаржа, үнөөхи үгэнүүдэй дэмь хэлэгдээгүй байные гэршэлбэ. Хээрэ, эзэгүй дайдада морёо хаража байх зуурамнай уулын шулнуунуудай дундахаа нээг хун байн-байн бултагашана. Абяа найруулагша Амгаагай фотоапараадаар буулаад харааныемний 10 гаран наhатай жаахан хубүүн хадын саана хороjo хэбтээд, үе-үе бултайгаад лэ бидэниие ажаглажа байба.

Автомат буу барихан харуулшадай пост алд гараад, үз багаар Бамианда орохо ерэбди. Нюураа бүдөөр халхалхан афган эхэнэрүүдай дундахаа илгаржа, можын засаг дарга болохон энэ нютагтаа юрын басагадай дабадаг дабаан бэшэ гэжэ мэдээжэ. Харин энэ Бамиан можын засаг дарганд эмэгтэй мүртөө үшее хазаар хун байhандан ехээр олзуурхабабди.

«Бурханай элжээг бүтээхэдэнь, хазаар хун уйлаан юм»

гэхэн үгэнүүдые hаяхана уншаа бэлэйб. Юундэ заабол хазаар хүн? Яхадаа уйлаа болонб? Тээд Афганистанда эгээл хара боро ажал хэдэг зонинь хазаарнууд юм. Тиимэхээ элжэгэнй бии болоходо, ажалаа алдаба гэхэн хазаарнуудые доромжиллон үгэнүүд болон бушу. Тобшохоноор хэлэхэдэ, хазаар хүнэй хуби заяан элжэгэнй хуби заяан гэжэ хэлэхэн үг.

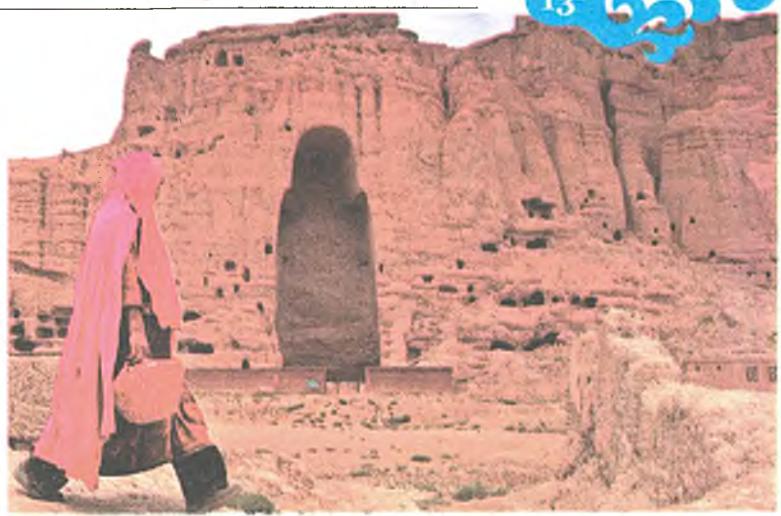
Манай ябахада, Бамианда жагсаал болохо байба. Гаазай тулөө мургэлдэжэ байhan Израиль-Пакистан асуудалаар өөнөхөнгөө hанамжа элирхэйлжэ, 20 хүрөөдүй 200-гаад хүүгэд үряа-лозунгнуудые туб гудамжаар тунхаглана. "Израиль" гэжэ үгээз занажа байhan мэтээр сууряатуулнаарнь бодоходо, тэрэл гүрэнэй ябадал буруушаана ха. Сагай хайн тээшэ болохо байгаашье хaanы, иимэрхүү жагсаал, суглаануудай үедэ буутай сагдаанар заабол хамгааллаа ёhotoy. Бамианай хүрхэндэ нэбтэрхэн шуhanай хатажа, хазаарнуудай зүрхэндэ тудаан шархын эдгээж үрдээгүй байhанhaal бээз. Талибай журчай үедэ гү, али 1998-1999 ондо Бамианда Афганистанай шэнэ түүхэд рекорддо орохоор аласалдаан болонон юм. Хазаарнуудые усадхахадаа, эхэнэрүүдьең хуеөр эдлэжэ, хүүгэдьең сохижо аланан. Орохо гэр, эдих хоолын галдажа шатаан юм.

Юрэнх хазаар-монголшуудые үндээөрн үгы хэхэ гээшэ талибай засагай газарай политика гэжэ зарлагданhанhaан уlam, тэдэнэй ударицагша радиогоор: "Хазаарнууд лалын арюун шажантан бэшэ, тиимэхээ тэдээниие усадхажа, алаха болохо. Хазаар хүнниие алаха гээшэ ямаршье нүгэл бэшэ", - гэхэн мэтээр үрялжа байhan юм. Тэрэ мун лэ: "Хазаарнууд, таанартаа гараха гараса отгошие үгы. Дээшэ зугадаа haатнай, хүлхэйтнай татаад унагаахабди, доошоо ороо haатнай, үнэнхэйтнай зулгаажа гаргахади!" - гэхэн занадаг hэн.

Манай нүхэр Хуссейнэй хөөрэхеөр, талибууд:

«Афганистан гээшэ пуштунуудай Эхэ орон. Узбегүүд узбекистан руугаа, таджигууд Иран, Таджикистан руугаа тонилогты. Харин хараха нютаг, дуудаха аха дүүгүй хазаарнууд шарил болон далда орогты!»

- гэдэг байhan. Гэхэ зуураа 800-гаад жэлэй саана орхёөд ерэхэн Эхэ нютагын бии гэжэ баталха гэхэн мэтэ хэлэ ярландаан монгол үгэнүүд олоор үлэхэн байна.

Бурханай хүшее бутаргагдаа

**хабирга – хабирга
хайчи – хайша
гачар – хасар
толгай – толгой
гоол – гол
таяаг – таяг
хайру – хайра (дуран)
кенжилаа – хүнжэл
агай – агбай
авга – агба
нагаци – нагаса
яаса – ёго
нома – үзэг
элчи – элшэ
чээжи – сээжэ
шигай – шагай**

Японцууд дахин hэргээхэ гэлсанхий hэн.

Эльгэн улаан уулын энгэртэ газар нүхэлэн, шабар гэр хээд, хазаар-монголшууд амидарна. Эршүүлэйн үсөөрэнниин эли, гол тулэб, эхэнэрүүд, хүүгэд, үбгэд. Манай танилсаан зон гэхэдэ, юрын лэ нэгэй айл. Талибууд засаг барижа байхаа үедэ эн гэрэй эзэниине аланан. Харин түрмэхөө гаража ерэхэн дүүнь заншалай ёhoor эгэшэ бэриэ өөрүн нүхэр болгон ажанууна. Ахынгаа хоёр, мүн хожом эхэнэрээнь гаралан өөрьнгөө хоёртой хамта 4 басагдтай. Зундаа хото ороожо, энэ-тэрэ ажал хэд, б халуун амин булээз тэжээнэ. Эхэнэрын өөрөөнэгээ гэжэ ойлгосотой. Манай ябахада, газаа нилэн хүйтэншие хааны, гол руу хубсаа хунаараа угааха гэжэ ошоон байгаа.

Үдэр бүри шахуу террорист талибууд халдажа, буугай дуун замхаагүй байгаашье хааны, Афганистанай амидарал аажамханаар hэргэээр. Энхэ тайбан гэхэн ойлгосо үгын санхая уги болонон шахуу энэ газарт газарт ма- най эльгэн түрэл 2 сая гаран хүн ажануужаа байна. 800 жэлэй урдаа тээ Афганистанийе буликтаран эзэлжэн үбгэ эзэгэнэрэйнгээ үриие мунөөдэр өөнэхьнгөө ами нахаар түлэжэ ябахан хазаар-монгол- шууд...

1995 ондо хазаар-монголшууд Монголий засагай газарнаа туналамжа хүсэнэн бэшэг эльгээхэн юм. Харин харую үтвэгүй байашье, хазаар аха дүүнэрээ дэмжкэхэ зорилготой олонийтийн эмхинүүд бии. Тэдэнэй оролдолгоор хэдэн хазаар залуушуул Монголдо ерэжэ, нуралсал гаража байхай.

ҮХЭЛӨӨ АБАРЫАН ҮГЭХ ХЭЛЭН

Афганистана алба хэхэн хальмаг сэргээшнэй дурсалга.

"1987 он. Гурбан совет сэргэшэд тагнуул хэжэ ябатараа, дайсанда хуреэлүүлшэбэди. Хэдэх хэдэй буудаад, нүгэе хоёр нүхэдьем тудааны тухайлхада, ехэ дүршэлтэй зонтой тэмсэнэбди. Нэгэнэйнгээ аллуулаад, нүгөөдьнгөө хулөө шархатаад байхада, болохо юумэн болуужаг гээд бодоод, юундэшьеб хальмаг хэлэн дээрээ шангаар hүхиржэ байха, тэдэнэй руу Калашниковоингаа автомадаар хойно хойноно

номо нүргэбэ. Гэнтэ аалин, намдуу болошобо. Шулнуунай шаршаганаар ойлгоходо, дайсад гэдэргээ сухарижа оробо. Ушарын hүүлдэнэ ойлгоо hэм. Нэгэтэ тагнуулда ябатарни, шулнуунай саананаа жаахан хубүүн бултаяад: "Ямар байнаш?" - гэхэ хальмагаар асуугаад, үгы болошобо. Хойноноын: "Хэмши? Ерыш!" - гэхэ дуудахадам, ерэжэш үгөөгүй haаб даа. Хэн, юун аад лэ хальмагаар дуугарнаа даа гэжэ бодолгодо хатаанар, гайханаар ябатарни, үнөөхи хубүүмни дахин бии

болохо: "Ошоё! Шамай манай ахамадууд хулеэж байна!" - гэбэ. Даахад ошобоб. Гэр руу ороходомнай, хэдэн үбгэд дуугай hууна.

- Хаанаа манай хальмагууд эндэ ерээд байна гээшбтэ? - гэхэдэм,

- Бидэ хальмагууд бэшэ, Чингис хаанай ури наадаад хазаарнууд гээшбдти, - гэбэ. Нээрэшье, хэлэнний манайхида адли, гэбэшье ойлгогдоогүй үгэнүүд олон. Тухайлхада, Чингис хаанай үеын лэ хэлэн дээрэ хөөрэлдэнэ. Иигэжэ түрэл хальмаг хэлэнгээ ашаар амиды гарагданаан лэ даа".

"Бумбин орн" сонинноо

Д.БОЛОТОВ бэлдэбэ.

ТИВИКОМ

06.30,	08.25, 09.25, 10.55, 11.25, 17.05, 18.25,
19.25, 20.25, 22.25, 00.25 «ЗУРХАЙ»	
06.05, 07.30, 20.00, 23.30, 02.30	
«СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»	
06.30,	08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00,
15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00	
НОВОСТИ ДНЯ	
07.00,	09.00 «РО-НОВОСТИ»
07.50,	20.25 «ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ»
08.35	«БОЛЬШИЕ ДЕНЬГИ»
10.05	Д/Ф «КУЛЬТУРНЫЙ ШОК»
11.05,	12.05 Т/С «КАПРИ»
13.05	Х/Ф «МУСОРЩИК»
15.05	«МУЛЬТИФИЛМЫ»
16.05,	22.00 Т/С «ЖЕНЩИНЫ И ЗАКОН»
17.05,	20.30 Т/С «ПОВОРОТЫ СУДЬБЫ»
18.00	«УРАЧЕННЫЕ БОГИ»
18.30	«10 САМЫХ»
19.00	«АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ»
00.00	«ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ»
03.00	НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

СТС «БАЙКАЛ»

05.55,	07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05,
18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50	МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00	М/Ф «ЗОЛУШКА». «ВОЛШЕБНОЕ КОЛЬЦО», «ДВА ЖАДНЫХ МЕДВЕЖОНКА»
06.55	М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00	М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛЬТАШЕК»
07.30,	14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
08.00,	18.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ»
08.30,	19.30 Т/С «МОЛОДОЖЕНЫ»
09.00,	13.30, 20.55, 00.00 «ПО СЕКРЕТУ НА СТС-БАЙКАЛ. ДЕД МОРОЗ РЕКОМЕНДУЕТ»
09.30,	19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
10.00	Х/Ф «СВЯТОЙ»
12.10,	23.15 Т/С «6 КАДРОВ»
13.00,	15.30 «ЕРАЛАШ»
14.00	М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
15.00	М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
16.00	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ»
17.00	С ЛЕОНIDОМ ЗАКОШАНСКИМ
18.40	Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
19.00	Т/С «ЛИТЕЙНЫЙ»

НТВ

17.30	«ГАЛИЛЕО»
20.30,	21.05 Т/С «СВЕТОФОР»
21.30	Х/Ф «ФЛАББЕР-ПОПРЫГУНЧИК»
00.30	«ИНФОРМАНИЯ». ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПРОГРАММА
01.00	Х/Ф «НОВЫЕ РОБИНЗОНЫ»
02.50	«КАДЕТСТВО»
06.55	НТВ УТРОМ
09.30	Т/С «МОРСКИЕ ДЯВОЛЫ»
10.30,	16.30, 19.30 ОБЗОР.
11.00,	«ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
11.20	14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.55	«В ЗОНЕ ОСОБОГО РИСКА»
13.00	«ДО СУДА»
14.25	«СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
15.40	ЦЕНТР ПОМОЩИ «АНАСТАСИЯ»
17.25	«ПРОКУОРСКАЯ ПРОВЕРКА»
18.40	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ»
19.00	С ЛЕОНIDОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.30	Т/С «ЛИТЕЙНЫЙ»

5 КАНАЛ

22.25	T/C «ДИКИЙ-2»
00.30	«СЕГОДНЯ. ИТОГИ»
00.50	Х/Ф «ПУТЬ САМЦА»
02.55	«КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС»
03.55	T/C «СТАВКА НА ЖИЗНЬ»
05.50	Т/С «СЫЩИКИ»
11.00,	11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00
11.30,	«СЕЙЧАС»
12.30,	«СТРАТЕГИЯ ПРОРЫВА»
13.00,	Д/С «КАЛЕНДАРЬ ПРИРОДЫ. ЗИМА»
14.30	16.00, 19.00, 22.35 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
15.55,	16.30
16.30	«УТРО НА 5»
17.25	Д/С «КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ»
18.00	0.00
18.30	22.00 «МАМА В ЗАКОНЕ»
19.00	Д/С «ЗА СЕКУНДУ ДО КАТАСТРОФЫ»
20.00	20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ»
20.30	«ВНЕ ЗАКОНА»
21.00	Д/С «АВИАКАТАСТРОФЫ»
21.30	«ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
22.00	«КОГДА МАМА УСНУЛА»
22.30	Х/Ф «ПЕРВЫЙ ЭТАЖ»
23.00	Т/С «ЩИТ»
23.30	Х/Ф «КАК ЖИВЁТЕ, КАРАСИ?»

Четверг, 15**ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00,	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.40	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!»
11.50	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.50	«ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20	Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
14.20	«УЧАСТКОВЫЙ ДЕТЕКТИВ»
15.00	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.20	«ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.25,	05.30 «ХОЧУ ЗНАТЬ»
17.00	С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
17.55	Т/С «БЕЗУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
18.00	«СВОБОДА И СПРАВЕДЛИВОСТЬ»
18.30	С АНДРЕЕМ МАКАРОВЫМ
19.00	«ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ»
19.30	С СУБТИТРАМИ
19.50	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
20.55	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22.00	«ВРЕМЯ»
22.35	Т/С «ЖИЗНЬ И ПРИКЛЮЧЕНИЯ МИШКИ ЯПОНЧИКА»
23.40	«ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
00.40	«НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
01.00	КУБОК ПЕРВОГО КАНАЛА ПО ХОККЕЮ. СБОРНАЯ РОССИИ - СБОРНАЯ ФИНЛЯНДИИ. ПРЯМОЙ ЭФИР Х/Ф «МЕСТЬ»
03.10	«РОССИЯ»

КУЛЬТУРА

19.55	«ПРЯМОЙ ЭФИР»
21.50	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00	Х/Ф «ЗАГАДКА ДЛЯ ВЕРЫ»
00.50	Т/С «ИСАЕВ»
01.50	ВЕСТИ +
02.10	«ПРОФИЛАКТИКА»
18.00,	«ЕВРОНЬЮС»
18.30,	«НАБЛЮДАТЕЛЬ»
19.00	Х/Ф «ДЕЛО»
19.30	Д/Ф «ИСААК ШВАРЦ. ДРУГИЕ ИЗМЕРЕНИЯ»
19.45	Д/Ф «АИСААК ШВАРЦ. ДРУГИЕ ИЗМЕРЕНИЯ»
20.00,	20.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
20.30,	20.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
20.50	М/С «ВЕСЕЛЫЙ КУРЯТИК»
21.10	Т/С «ПРИНЦЕССА ИЗ МАНДЖИПУРА»
21.30	Д/С «РАСКАЗЫ О ПРИРОДЕ»
21.45	Д/Ф «ИЦУКУСИМА. ГОВОРЯЩАЯ ПРИРОДА ЯПОНИИ»
22.15	«ВЕЛИКИЕ СИМФОНИСТЫ»
22.45	«ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
23.15	«ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА»
23.45	Д/Ф «КРАСНЫЙ ГОНОРАР»
24.15	0.25 АКАДЕМИЯ
24.45	«КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ»
25.15	12.05 Т/С «КАПРИ»
25.45	Х/Ф «РЯДЫ»
26.15	«МУЛЬТИФИЛМЫ»
26.45	22.00 Т/С «ЖЕНЩИНЫ И ЗАКОН»
27.15	20.30 Т/С «ПОВОРОТЫ СУДЬБЫ»
27.45	Х/Ф «ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ»
28.15	18.00 Х/Ф «РАДАР-СПОРТ»
28.45	«РАДАР-СПОРТ»
29.15	«ПО-АМЕРИКАНСКИ»
29.45	НОВОСТИ ДНЯ НА ТИВИКОМЕ

ТИВИКОМ

20.30,	08.25, 09.25, 10.55, 11.25, 17.05, 18.25,
20.50, 20.25, 22.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50	«ЗУРХАЙ»
06.05,	07.30, 20.00, 23.30, 02.30
07.30,	

- Анханай хүнине хубсаарлыг утгадаг, ухаагаарын үзэшдэг саг наалаа, мунөөшийн зуваахан хармаан сохи хабтаааршины/нуурдалсадаг харилсадаг/ болоо гээшээ, - гэжэ байжа Долгор «налбарна».

«ХАЖУУ» АЖАЛ

Энэ сагай эрхээр зарим улад ямар түргэн найхан абаи зангаа, шарайгаа хубилганаб?! Хүдөө нютагуудтад болоод хотоогооруудтад архи, хара тамхи үдэр бүхэндэх хэргэлэнэб, аллынуд наландаандарын, худал хулгай, хойрог ябадал налбарнаб!

Нажараар Улаан-Үдэ хотоогооруудтээ хүрөөд ябатараа, үнинэйнгөө хани намгантаяа гудамжадаа уулзажа, нилээд удаан хужарлабади. Ханимни хүдөөнөө арай хобхорон намайгаа нийзээдшье энэлгэжэ садхаабаа, нүгээ талаанаан хараад үзэхэдээ, хайшаа юмаадаа... Элеватор дээрээршодог рынок гээшье бултаа хайн мэдэхэбди. Тэрэхүүгээдэй газартамнай хүнэй нюдэней абааар хүрөөшье хаа, ойлгогдохгүй юрын хүндээ үйлэхэргүүд боложол байдаг хаа. - Яаха аргагүй болоходоо, рынок гаража, худалдаа наимаа хэхэ болоолби даа

биши. Байнаар хонирхолтой ажаглалтаа хэбэг гээшб. Үдэр бүхэндэхэд багаа хойшиноо хандад тэбхэр бээтэй, хуумид гэхэн шэхэтэй залуу хүбүүд худалдаашадаа дүтэлжэ, юушье бэхээндэ адли болодог гэжэ, харин намайешни тон анхаралтайгаар хараад, энэтэр бараанай сэн нураад, алладаа гарашадаг байбаа. Нилээд олон үдэр ажаглананай нүүлдээ иижэ бодобо гээшб: хахад сая арад бүхын дэлхийдэ болохогүй болоод, архи тамхи

- Манайшии одхон хүбүүн дээдээ нургуулида орохонаа атагай. Хүннөө дугаа хэн гүбди, байнаа суглуулжадаа.

Нютаг соогоо бухы юумэ дуулаан, мэдэхэн, хараан тулань «постальон Печкин» гэгдэж суурхайсан 70 - аад наанай үбгэжээл:

ЭНЭ САГАЙ ҮЗЭГДЭЛНҮҮД

- Хармаандаа хан гэхэ хадаанаа угы ha, тэрээ руу бумаагашаанаай үлүү, - гэжэ мэдээшэрхэнэ. - Гунан сар дээрээ хаажа байнаа үнэгээ нэмэхэдээдэй, дүгэрхы ошоо аабзаа.

- Нууц, тэдэнээ хэнэй гартаа

лох... Хүүгэдэй шалгалтын дүтэлжэ бүри онштойхоноор хэлэгдэхэн оньнөн үгэ зарим зондоо наануулха дуран хүрэнэ: «Хүндэлэндэх хүүвээ бү шэхэ, Хүнэхидэ гарцаа бү гарбай».

хэээр хэрэглэдэг ушархаа «генофондомнай» гээл даа, тэрэх хүбүүдний, шэхэнээ эхилээд, муудахамнай гу гэжэ...

Зай, тиниээр байтарни, шэнэ жэлдэх нүхэдни ерэжэ, хараан дуулаанаа дуунан хөөрөбэг гээшб. Пэй, тэднэйм зарим тэднын унажаа, бодожо, нууцаа байжаа, голоо таархаа болотороо гэхээр хүхилдэбэ.

Паяа рынок гаранаа хадаа олон юумэ мэдэхэгүй байшооб: тэдээ «хуумаан» шэхэтэнүүдшинаа хадаа манайшии урдаа хараха шандаанаа ехэтэнэй хажуу ажал байгаа бишүү. Ерүүл монгол, хитад, Дунда Азиин болоод элдээб эсийн наймаашадыг айлгажа, «дань» гээшье суглуулдаг байгаа. Намнаашни юундэ абадагүй байгааб гэхэдээ, өөрүүн янатан, өөрүүн газар дээрээ гэхэншүү юм хаа. Хүйтээ нойтондо дааража, хүлээн гаргансүү, дээрмэ хэжээ олон юундэ зөвөри хүндэ тунаа болодог юм гу гэлсэбэдэй. Угыл хадаа...

ХАРУУ БЭРЕЭХЭЙН АЛДУУ

Багаанаа үүблэгэн, эсэгэгүй эртэ үлэхэн Дамба эжигтээ хамтын ажалда хамсыгаа шуун оролсож, тикихэ үеийн «стахаовец» болонон сутай. Холо бэшэ нютагай басагаар намга хэжэ, ан бүнхан жаргалаа эдлэхээ тэгүүлжэ байхаа үедээн харатай муухай дайн эхилж, амгалан байдал хүлгүүлжэхэдээ.

Дайндаа мордохынгоо урдаа Дамба намганингаа харууен нэгэнтэ бэшэ обёорнон хадаа хэлээ гэхэ:

- Ши малай үүсээ болоод бусадьши мал гаргалгаа болоходонь, эжидэмни

ХЭЭТЭЙН АЛДУУ

Анхан манай арад угаа залгуулхаа хүбүүгийн айл хаа, ахаа дүүхээ гу, али түрэл гаралнаа, андаа нүхэднөө үхижуу үргэжэ абахаа хайхан ёнго заншалтай байгаа. Мунөөшийн үедэ хаяа яа тиймэ ябадал хаяа хаанагүй болодог гээшэ. Минийн агбатан үхижуутай боложо жаргаха хубигүй байхан юм. Минийн олон аханараа нэгтгээшье ахындаа хүбүүн болгожо, үтэлжэ сагтаа үри хүүгэд хэргэгээ, үргүүлжэ, тэдхүүлжэ сагаа ерэхэ гүбээ гэлсэбэд хяа...

- Хүн хэдийшийн олон хүүгэдтэй хаа, үлүү гэжэ байдаггүй юм даа, - гэлсэгшээ нэн миний гэртэхин. Манайхин хөөрхэн, жааханшагшийн хаа, ажалдаа үүблэгэн хүбүүгээ үхэ болоходоо, нилээд хараа буугаа нэн даа...

Хоёр долоо хоноогүй байхадаа, малдаа байдаг гэртэхиндэмний гайтайхан хоб жэб дуулдабал даа сэлээннээ.

- Энэ тэрхэгэр хүбүүниийн альганаа шэнээн аад, булажа баринан лепёшкыемнай эдижээрхинэ бишьдаа, - гэхээ хээтэймийн сарбуугаа таанлаа байжаа харуулаад, хүршэнэртээ зугаалынен...

Баабаймни газаа малдаа үбнээ

пооторхынен лэ угэжэ байгаа. Угайн михынен өөрөө эдинэ бээш.

Аяар табан жэл үргэлжлэндэй дайн дажар дуунажа, амиды мэндэ үлэхэ золтой хүбүүдэй гэртээ бусалган эхилж, тэдэнэй дундаа Дамба оролсонон. Эжигээ шарайшалжа хараадан, бүри урданайхинаа шэг шарайн монсогорхон, сэбрэ шенгээр харгадаба... Малай бага дутуу угаагданаан пооторх гээшээ гээл шэмтэй, бээдэхайшанай байшоо бишүү.

үгэжэ байнаа бэшэ, ябууд морёо шаргадаа оруулаад, орогүй хатаруулж ябашоо нэн. Одоо тэндэ юн болонон юм, бурханай мэдэлдэ, ахаймни тэрэ доронь гэртээ бусаажа асархан юм гэлсэгшээ.

«ЯПОН» АБА

Энэ юн болонон ушар мурдэлгэ, хюдэлгүй үеэр нэгэ буряад нууриндаа болонон юм гэлсэдэг. «Сэсэ буляалдабал, сэргэ хүндэ дабагдаагүй» хүнүүд нютаг бүхэндэ байдаг гэжэ гэршэлээтэй гээшэ. Нютагтаа Бадмаахай гэжэ алдаршанаа, тугалай бэлшээрийнээ тээхолоо гараагүй хүндэ «гүяаа гурбаа сагаангүйн» гомдолдай саарлаа дээшэнэ бэшбээ гэхэ.

Удангүй буутай, шуутай уладд полуторка машинаар дараажаа ерэбэд.

- Ши «японийн» барисаатайш, - гэжэ ахалагшань шангарба.

- Абын нэрэхэлээ хаатнай, танихаяа торохогүйб, - гэбэл даа, Бадмаахай. Иймэ «камитанхаа» юу олохонь нэм даа, нёлбожо, нийжэ садаад, нөөргөө харгыдаа гарцаа гэлсэхээ.

Цышилма ДУБЧИНОВА.

НОХОЙН ДОЛЁДОГГҮЙ УНАН

- ШЭНЭЖэлые угталган, хуушан жэлые үдэшлэгэн гээд, тархи тагалсагнай үбдэшоо, хахад килограмм үхэрэй мяча абажа, унан шүлэ гаргажа ухаа гээшнэй, нэгэх хэдэй бутархай зэд дуташоол даа,

- гэжэ Пэртихэ Габон, Зартиха Жабон гэхэн танилнуудни гудамжын тэгэндэ тогтоон хэлэбэл даа.

- Хэдэй хэлтэрхэн бутархай дутаа юм, - гэхэнэй. - Би наань, үгыш даа. Мелочэйл мелочь болохо, хамаагүй, - гэлдэбээ. Бийгүй нүхэднээ бутархай, бүхэли бэшэ хадань зэд хармалха аргагүй, зэд хоёр солхооб, үшөө табан солхооб гаргажаар байтараа, үшөөшье арбаад солхообоо налгаабал хаб гэжэ боломжолон байнааб.

- Юу ламтайгаа абаахаяа наанаад, иигэтийнээ гүйраншалнаан хоёртаа, - гэбээ.

- Энээнээ болохо юумэ үгэлсэжэ, абалсажал ябагша гүбди, хялайн хелойнгүй үгыш, - гэлдэхэдээн, сухалайнгаа хүрэхэндэ иигэжэ бадашабаб: - Хари даа, та хоёрни хээээ нэгтээ замдаа хашарнаа гарбайгаа гут. Мелочь гээд, алъгаа дэлгээнхэй гарбайжал байхат. Хүрэе болоогүй юм гу, хүхэхэ бүрээ дэхэхэ хватит, гоидхий харгын эрмэг гэшхэхэн хоёр хат!

- Болиши даа, землик, үсэгэлдэр хүгшэнэйм түрэнэн удэр - дэнь рождени болохо, углөөгүүр үзээдээн су-глуулжа заанаа болоходом, мүргэй заанаан болоогүй, нимгэдээ юумэ ааб даа, тиигээд лэ зутаралган, зоболгон гээшшэш - хүгшэнэй нэрэ, миний хото болоно даа.

Одоо энэ муухай нохойн долёдоггүй унанхаа хоулур ябаха аргаяа бэдэрхэ байна даа, хүнүүд энээнине угагаагүйдээ үхэжэ ябагшагүй даа, одоо хаяха хэрэгтэй гэлдэнээ тээхэй.

- Мунөөл энэ хаяад кийлдэ дуташоод, иимэрхүү юумэ болобо. Хүлисэ, хожомой, ерээдүйн саг гэжэ байхаа, тээд... маанадаараа долёолсохоёо ошолдох гүш, - гэхэдэй, - бишинохойн долёдоггүй унаар шүдхэрээ угаабаа гээшбий, өөнхдээл долёгтгы, добхорготы гэжэ харюусаа бэлэйб, - гээд Мунсуев Балта хөөрөө бэлэй.

Удаг нүхэдээ иигэжэ ханданаб:

Нохойн долеодоггүй унан зайлтуулаг!

Мелочь бэдэрдэг нүхэд зайлтуулаг!

ЭХЭ, ЭСЭГЫН ҮРГААЛ ҮНЭТЭЙ

НАНАЯА хүсэжэ, нарбаа сайнан Налаабша Норбо нүхэдэйнгүй хүсөөр намгатай болох гэжэ Хотогор гуя нютгатаа тааранаа нахатай, шэг шарайгаараашье тааруу Жороо Жалматай олосолдожо, гансал үндэр набтараараа тааруулж гэхэн. Тээд намган болохо эхэнэрийн Норбоноо нөөм үндэр байшоо.

«Эрхрээ үндэр эхэнэтийг дурагчай хүм, үбгэниийн охотор, намганийн ёдогор гэлсэхэ, намдаа ёдогор намган хэрэггүй, намнаа саагуур, нараннаа наагуур ябаг саашаа», - гэхэ нүхэдэйнгүй дундаа шашаба.

Нүхэдэйнгүй хүсөөр оролдолгоор ханитай болохое байнаань

ойлгохогүй, үшөө голохо, шамарлаха юм. «Шамарланхаар шангаар тэбэри, голонхаар голын бү алдаа» гэжэ сэсэн мэргэн үгнүүдээ иимэрхүү үгнүүдээ хэлээ гэхэ.

- Намган болохо нүхэршийн «ардяатар» муутай байжаа болох.

- Тэрэтийн машинатай юм гу, хахархай ардяатартай юм наань, заанжаа гагнаа бэззаби, - гэбээ.

- Машинагүй, өөрүүн бэсэн «ардяатар» (сууха) нүниндээ дэбдихэртээ нойтолж болохо, - гэлдэбээ.

- Одоо, юрэдээ, туби дээрэ, тэнгэридээ, гарзарташье тиимэхэнэрые дуулаа, хараагүйб. Тэрэнээ тэргэдээ түргэн ашад, ябахан замаараа намнаа саагуур заларгаты! - гэжэ шаг шууяа табиаа нэн.

П. БУЯНТУЕВ.

Эгнэгэрээ энээндэ

яа багаханнаань налаабшуулжа нургаан, хүгшэн эжийнээн саахар боохор зориутаа эрүүлхэ, үгөөгүй наань, урда хойноноон нойтон налаабшаа табиуулжа, үбгэн абань ашынгаа налаабшалхадаа, ехэтэ хүхихэ. «Яба, бу үгэтын, үгөөл нойтон налаабшаа эдихшэ», - гүүлэхэ.

- Юундэ муу муухай юундээ нэгэнээ нурганаш, ехэ болоод ябахадань, үетэн нүхэднээ энээнинешиш «Налаабша Норбо» гэжэ

(Продолжение. Начало в предыдущих номерах).

Китайские написания в «Сокровенном сказании...» являются звуковым отражением монгольского слова «хон». Сопоставленный перевод даже звучит «эрхи». Поэтому можно предположить, что в монгольском языке XIII века слова «хада» и «хон» имели разное произношение, но одинаковое значение. Но в современном языке слово «хон» исчезло. Осталось только слово «хада». Если монгольским словом «хон» перевести слово «хада», сочетание «эргин хада» получится «эргин хон». «Это приближение названия одной местности обеспечивает объяснение загадки места возникновения монгольской

монголов» пишется: «Хугай Марал». Если посмотреть всю систему китайской транскрипции «Сокровенного сказания...», нет основания утверждать, что последние два написания не подходят ей. Но я придерживался ставшего привычным для многих написания «Гуа Марал». - Стр. 18.

8. «Бурхан халтун» есть название горы. Она находится на стыке Хэнтэйского и Селенгинского аймаков Монгольской Народной Республики к северо-востоку от ее столицы Улан-Батора (долгота 109°, широта 49°) и является ответвлением Малого Хэнтэя. Об этом говорится в новом китайском вариан-

Время рождения

народности», - говорится в той статье. - Стр.18.

7. В начальной книге китайской транскрипции «Сокровенного сказания монголов» слово «Буртэ Чоно» превращается в сизого волка, слово «гоа марал» - в желтоватого оленя. И в целом перевод получился такой: «Один сизый волк, рожденный небом, соединился с желтой оленухой». Это есть искажение истории и преднамеренное унижение монголов.

Дело в том, что смысловой перевод дали только Буртэ Чоно и Гоа Марал, ставшим предками монголов, остальные несколько сот имен остались без перевода, только повесили боковой довесок (ярлык): «имя человека». В «Сокровенном сказании...» люди сплошь и рядом называются названиями животных. Самое любопытное в том, что за последнее время в некоторых странах получило распространение имя «сизый волк», и оно появляется в таком искаженном виде в исследованиях и кино.

На самом деле обычай давать людям имена животных часто встречается в среде кочевых племен. Но не только кочевых. И в среде оседлых народов, имеющих писменность и развитую культуру, такое тоже встречается. Одна и та же буква, встречающаяся в ста китайских фамилиях, и слова типа «аошикэ» (синий олень), «акэжику» (красная свинья), встречающиеся в японских фамилиях, в то же время обозначают соответствующих животных и зверей. (Научное истолкование имен Буртэ Чоно и Гуа Марал называет тотемом, и оно не вмещается в данный пример).

Имя «Буртэ Чоно» имеет единственное написание «Буртэ Чинуа», а «Гуа Марал» пишется по-разному. В «Эрдэни иин тобчи корней ханов» Саган Сэцэна и в «Лу Алтан тобчи» пишется «Хоу а марал», в «Сокращенном Алтан тобчи ханских корней» и в «Сокровенном сказании...» современного перевода Ц. Дамдинсурэна пишется «Гоуа марал». А в новой транскрипции «Сокровенного сказания монголов», сделанной младшим профессором педагогического института Внутренней Монголии Баяром, пишется: «Хуве Марал». В статье Е.Иринчина «Происхождение и родословная северных племен Китая и

те «Сокровенного сказания» Доронотива. Слово «Бурхан» происходит от слова «Бурхай», обозначающего далекого предка. «Халтун» есть ранняя форма слова «хадан» (скала). Это объясняется таким явлением, как выпадение звука «л» в словах типа: сулсун-сусун, мулсун-мусун, уйлсун-уйсун (жельч, лед, береста). Еще можно уточнить по книге, написанной монгольским историком Худэг ин Пэрэлз (в дальнейшем напишем Ху. Пэрэлз) под названием «Предварительные сведения относительно названий местностей и рек в «Сокровенном сказании монголов». - Стр. 18.

9. «Сокровенное сказание монголов» считается во всем мире одним из трех крупных первоисточников монгольской истории. По-китайски его называют «Тайная книга Юаньской династии». Но это есть подлинная родословная книга истории монгольской нации, сохранившаяся до наших дней. В ней отражена монгольская история до пятидесятих годов XIII века. Она до сих пор обеспечивает редким важным материалом исторические, литературо-ведические и лингвистические исследования.

«Сокровенное сказание монголов» в 1240 году (это был год мыши, потому некоторые исследователи называют 1228 год) сочинил неизвестный автор, не оставивший своего имени. Нет сомнения в том, что оно было написано уйгурским монгольским письмом. Но первоначальный оригинал был утерян в глубине веков. Современное «Сокровенное сказание...», которое с благоговением исследуют у нас и за рубежом, является копией. В начальный период Минской династии писари «Ши эй Гувана», используя 563 букв китайского квадратного письма, по буквам трансформируя исконные монгольские слова, сопровождая каждое слово буквальным переводом, после каждой главы, прикладывая смысловой перевод, сохранили книгу.

Копию Гу Гуван Чи, находящуюся в «Четырех больших последовательных письмах», которые, в свою очередь, являются одной из важных копий вышеупомянутого перевода, трансформировали на современный язык старший научный сотрудник,

исследователь летописей Элдэнтай вместе с преподавателем Оюундалай, тщательно отредактировав, впервые опубликовали через Управление Народного издательства Внутренней Монголии. - Стр. 18.

10. После Буртэ Чоно до Довуна Мэргэна прошли одиннадцать поколений. В основной части данной книги, чтобы выделить и подчеркнуть, кратко упомянули эти одиннадцать поколений. В качестве приложения отметим: от Буртэ Чоно родился Батачихан.

Сына Батачихана зовут Тамца, сын Тамцы - Хорицар Мэргэн, сын Хорицар Мэргэна - Агузам Борогол, сын Агузан Борогола - Сали Хацагу, сын Сали Хацагу - Ехэ Нуудэн, сын Ехэ Нуудэна - Сам Сочи, сын Сам Сочи - Харцу, сын Харцу - Боржигитай Мэргэн, сын Боржи-гитай Мэргэна - Тороголгин Баян. Вот эти одиннадцать поколений прошли от Буртэ Чоно до Довуна Мэргэна.

Только потому, что в «Сокровенном сказании...» упомянуты эти одиннадцать имен, нельзя утверждать, что в роду не было других людей. Названные люди были старшими сыновьями своих отцов, потому и остались в истории их имена. - Стр. 8.

После смерти Довуна Мэргэна на его вдову хатун Алон Гуа без мужа родила еще трех сыновей. На самом деле известно, что они родились от незаконного мужа Алон Гуа, бывшего ее слуги Магалиг Баягудайя, с которым она сошлась. В то же время как бы в качестве «тайны» отмечается в «Сокровенном сказании...», что в каждую ночь какой-то белолицкий человек светлым лучом пробирался к ней через притолоку ее чертога, проникал в живот и оттого она забеременела.

В древние времена у всякой народности можно было встретить подобную легенду, имеющую признакиtotема. Комментируя этот рассказ, Доронотив отмечает легенды о забеременевших женщинах по разным причинам. Одна забеременела оттого, что проглотила яйцо ласточки, другая - оттого, что держала на плечах амулет гения-хранителя, третья - оттого, что проглотила какой-то маленький шарик, четвертая - оттого, что ласточка залетела к ней за пазуху. Подобных примеров достаточно.

Я знаю легенду о том, как первый маньчжурский хан Норхачи родился оттого, что его мать еще девушки про-

сто гуляла и съела выроненную сорокой ягодку. Бог Шакьямуни родился из правой подмышки своей матери. Говорят, мать Лиу Бэна просто гуляла возле озера Луве ойй. К ней пришла священная курица, держа в клюве блестящий жемчуг, женщина проглотила его и родила хана Гоо Жу. - Стр. 19.

12. В первоисточниках нет обобщенных и точных заметок насчет того, какие племена и роды входят в две большие ветви монгольской нации: «хребетных» и «корен-

6. Племя Чинос
7. Племя Ноякин
8. Племя Одогутов (Odoutes), затем Орогутов
9. Племя Мангутов
10. Племя Багарин
11. Племя Дурбэн
12. Племя Ханаутов (Canoutes)
13. Племя Сукэту (Souctoutes)
14. Племя Баролас
15. Племя Адаркин
16. Племя Зазэрэтов (так называют род Зэдэрэн)
17. Племя Ботаган
18. Племя Тохоргутов
19. Племя Жисутов (иначе

Чингисхана

род Басутов)

20. Племя Соган (Soucanees)

21. Племя Хонхотан

Роды и племена, относящиеся к «коренным» монголам:

1. Племя Уриянхай
2. Племя Хонгиратов
3. Племя Икирэтов
4. Племя Олхонутов
5. Племя Харанутов (Caranoutes)
6. Племя Кункулигутов (Counkoulioutes)
7. Племя Горлус
8. Племя Элжигэнов (Jeldjikines)

9. Племя Осбагутов (Ozbagutes), имеющее в свою очередь три ветви: 1. род Хонхамар (Coungcamares), 2. Род Эрлэтов (Erlates), 3. Род Кэлэнгутов (Kelingoutes)

10. Род Угужин (Pousehines)

11. Род Сулдус

12. Род Илдуркен (Ildourkines)

13. Род Баягутов. - Стр. 19.

13. В данном исследовании мы отметили род Борджигинов, начиная со старшего сына Бодончара. Родство, соединяющее поколения, указывает на право наследства. Таким правом обладали старшие сыновья. Но немало было случаев, когда внуки и потомки Бодончара образовывали разные роды. От плененной жены Бодончара получили начало роды Зэдэрэн и Манан Багарин, от приведенной жены - род Эзкуранд.

Пятое поколение после Бодончара унаследовало Хайту, параллельно с родом Борджигин Хайту отделились шесть родов, такие как ноякин, баролас, адаркин, ботаган, оролуты, мангуты. После Хайту третью поколение унаследовал Дамбинай Сэцэн, параллельно с Дамбинай шли роды - басуты, тайчигуты, оронар, хонхотан, арулуты, хабдорхас, суниты, гэнгэс. Все они составили после Бодончара основной костяк «хребетных» монголов. - Стр. 19.

14. Если придерживаться «Сокровенного сказания монголов», Дамбинай Сэцэн имел двух сыновей. Старший стал Хабул ханом, второго звали Сам Сацула. Но в «Истории Юаньской династии» говорится, что Дамбинай Сэцэн имел шесть сыновей и Хабул хан был шестым сыном.

Перевел со старомонгольского Норпол ОЧИРОВ.

Подготовила ГДАШЕЕВА.

(Продолжение следует).

**ОЧИЩЕНИЕ
ПЕЧЕНИ
БЕЗ ЛИМОНА**

Скажу сразу, что внесла свои корректины в процедуру очищения печени. Я плохо переношу лимоны, поэтому заменила лимонный сок на морс из черной смородины. Начала с подготовительного периода.

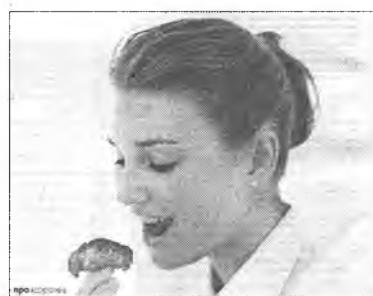
Неделю я пила настой спорыша, он размягчает камни. 1 ст. ложку травы заливалась стаканом кипятка, настаивала час и выпивала в течение дня за 3-4 раза за 15-20 минут до еды. После такой подготовки непосредственно перед очищением печени с утра надо обязательно сделать очистительные клизмы.

Кишечник должен быть пуст, так как камни из желчного пузыря идут через кишечник.

Во второй половине дня на правый бок, на область печени, кладу грелку, под нее — мягкую хлопчатобумажную ткань, смоченную настоем спорыша. Грелку держу 2-3 часа, чтобы печень хорошо прогрелась.

В 19 часов советую выпить 150-200 г (в зависимости от вашего веса) оливкового масла, оно

должно быть температуры 37-38°C. Мой вес — 87 кг, я пью 180 г масла. Можно выпить заплом, что я и сделала, можно — по 3 ст. ложки, запивая, чтобы не тошило, кисельным смородиновым морсом (150-200 мл).

Через час выпить 3-4 таблетки сенны, предварительно размыв их в 0,5 стакана воды. Во время проведения процедуры можно читать. Если подташнивает, светую поглубже дышать. Главное — настроиться и ничего не бояться. Камни пойдут к утру, как у моих соседок, а у меня пошли на 2-й день.

Утром следующего дня обязательно опять сделать клизму. Камни разных размеров, разного цвета будут выходить еще в течение недели понемногу. В день у меня вышло бирюзовых и желтых камушков не менее стакана и потом еще множество — по чуть-чуть. Камни идут мягкие, как пластилин.

УЗИ показало, что камней нет. Прошла горечь во рту. Чистку делала 8 лет назад. Методику очищения взяла у Людмилы Ким, но изменила для себя, убрала лимон, ввела спорыш.

После процедуры почувствовала необыкновенную легкость во всем организме. А соседка заявила: «Я как вновь на свет родилась».

**ЕФИМЕНКО
Валентина Васильевна.**

ПОИСТИНЕ ЗОЛОТОЙ РЕЦЕПТ

Здравствуй, мой прекрасный друг, лекарь и вдохновитель вестник «ЗОЖ»!

Пишу вам впервые, хотя знакома с этим прекрасным изданием почти 8 лет. Много рецептов использовала для поправки здоровья, уже за все годы и не помню, скольким людям обозначена улучшением здоровья, но всем очень, очень благодарна.

Поделюсь рецептом от шишек в груди. Если болезнь запущена, то процедуру надо делать на протяжении нескольких месяцев. У меня молочные железы были, как грозья винограда. Все в шишках размером от горошин до перепелиного яйца. А тут еще ноги стали отекать. Вот как я справилась с отечностью, и с шишками в груди. Итак, золотой рецепт от отечности и мастопатии.

Нам понадобится 800 г городской петрушки (листья) и 3-литровый баллон молока от домашней коровы. Рано утром надо поставить молоко кипятить на медленный огонь. Когда начнет образовываться пена, положите накануне промытую и посушенную на полотенце петрушку. Затем ставим в духовку на 2 часа тоже на медленный огонь. Если нет духовки, значит, делаем все на плите, опять же на самом слабом огне, слегка приоткрыв крышку. Когда отвар остывает, налейте его в 200-граммовый стакан. Пить надо каждый час по одному стакану. В этот день придется поголодать, пить, кроме молочного отвара, ничего не надо.

Вот благодаря этому поистине золотому рецепту, скажу вам по секрету, грудь в мои-то годы, как у молодой, напита и упруга. Прошли и отеки, а вот шишку от уковов продолжаю лечить. Она уже стала с горошину, надеюсь, исчезнет совсем.

Бажан Надежда Михайловна.

**Комментарий врача-фитотерапевта
Александра ПЕЧЕНЕВСКОГО.**

Рецепт очень хороши для лечения отеков почечного происхождения, так как петрушка является мочегонным, обеззараживающим и солерасторвяющим средством. Но... Не у всех есть возможность использовать свежее коровье молоко.

Поэтому возьмите 3-4 ст. ложки свежей порезанной петрушки с корнями, отварите в течение 20 минут на слабом огне в 0,6 л воды. Остудите и принимайте по 1/4 стакана отвара 4 раза в день до исчезновения отеков. Лечение будет еще эффективнее, если при заваривании к свежей петрушке добавить 2 ч. ложки ее семян.

Шишки в груди, а это проявление мастопатии, тоже могут уменьшиться. Но это отнюдь не означает, что заболевание прошло.

Здесь требуется врачебный контроль.

Элүүр энхын булан

Асуудал – харюу

БАЙ ШУ ГУАНИЕ ХААНАА ОЛОХОБ?

Намда туналыт гээж түрэл газетээз ханданаб. Үрөөн гарни мэдээгээ табина, хүсэд хайнаар хүдэлигүй. Тийхэдэ толгоймни эрзэн, убзэн. Хитайд бэрхэ врач, хүндэ ехэ хайнаар массаж хэдэг, эмтэй домтой гарнуудтай Бай Шу Гуан Улаан-Үдээдэ арга хэнэ гээж дуулааб. Хаана, хэдэй сагта, ямар увшинтэй зондо туна хүргээг бэ? Бай Шу Гуание хаананаа олохоб, хаана үзэдэг, эмшилдэг бэ, хэлээж үгтий газетээ ханданаб.

Галина ДОНДОКОВА.
Яруунын аймаг.

УГАЙ БЭЛИГТЭЙ ВРАЧ

Үе мүснүү, хүл гарай, гэдээ доторой, хоолой хотын, нервн үбшэнүүдье аргалдаг угай бэлигтэй, Хитадта 100 жэл соо оройдоол ори ганса гэхээр ехэ элэш гарнуудтай түрэдэг зоной нэгэн, байгаалинаа угтээн талаан шадабаритай, бэрхэ врач **Бай Шу Гуан Улаан-Үдээдэ** оршодог «Баянгол» гэхэн худалдаа найманай түбэг (турбадахи дабхарта) хүн зондо тунална, энэхэ элүүр болгоно. Энэ түб хадаа Терешковагай уйлсын 2 «В» байшанд Худалдаанай байшангай («Дом торговли») дэргэдэ оршодог юм. Углоөнэй 9 сагхаа үдэшийн 18 сагхаа 18 саг хүрээтэр хүдэлдэг, харин воскресенидэ амардаг байна.

- Та ямар увшинтэй зондо туна хүргээг бэта, - гэхэн асуудалдамнай иимэ харюу үгээ һэн:

- Илангаяа остеохондроз, артрит-артроз, грыжэ, подагра, гэдээ доторой (хотын, үүлнэнэй, хошхоногий), толгойн, үе мүснүү, хүл гарай үбшэнтэй зондо туналхые орлододогби. Аргалуулан зоной баар баясхалангаа мэдүүлхэдэн, хайн болоходонь баярладагби.

Үшээ дахин ажалайн хаягые уншагшадтаа хануулла:

Прием по адресу: г. Улан-Удэ, ул. Терешковой, 2 «В», ТЦ «Баянгол», 3 этаж, каб. №309. тел. 45-63-81; 8-964-707-85-62 (секретарь Эльвира Номшиева). Часы приема: с 9.00- 18.00, в субботу с 10-18.00. Обед: с 13.00-14.00

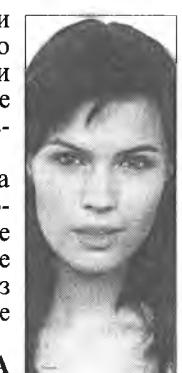
Бултандаа элүүр энхье хүсэе!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

**ФУРУНКУЛЫ,
ПРОСТУДА НА ГУБАХ
СПАСАЕМСЯ ПОДРУЧНЫМИ СРЕДСТВАМИ**

Осенъ и зима — время простуд. А вместе с простудой нас порой одолевают и фурункулы. Как с ними бороться?

Возьмите ватку, смочите одеколоном, спиртом, любой спиртовой настойкой, насыпьте на мокрую вату соли и сильно потрите место, где вскочил фурункул. Не вытирайте, пока все хорошоенько не впитается.

Бывает, что нет под рукой ни одеколона, ни спирта, а важно захватить самое начало болезни — тогда облизите палец, окуните его в соль и так же потрите больное место.

Если у вас выскоцила простуда на губе, насыпьте в чашку черного чая, положите сахар, залейте крутым кипятком, размешайте чайной ложкой, выпейте ее из чашки и, не остужая, приложите к больному месту.

**КАРПОВА
Валентина Николаевна.**

**БОЛИ
В ЖЕЛУДКЕ**

ТРИ СОСТАВА ОТ ЕЛЕНЫ

«ЗОЖ» читаю 2 года, пользуюсь рецептами. Хочу поделиться и своими, которые мне помогли.

После отравления желудок и кишечник долгое время болели, лекарство помогало слабо, ничего не могла есть. И вот однажды приехала к нам на курорт женщина, Елена, жила у моей мамы. Увидев меня, спросила, чем я больна, и дала рецепт, который ей когда-то порекомендовал старенький доктор, в свое время окончивший Дрезденский университет. Продукты по возможностям должны быть натуральными.

Рецепт №1

200 г меда, 200 г пшеничной водки, 200 г сливочного масла, 0,5 л молока. Все смешать и прокипятить 5 минут, пить по 1 ст. ложке 3 раза в день.

Рецепт №2

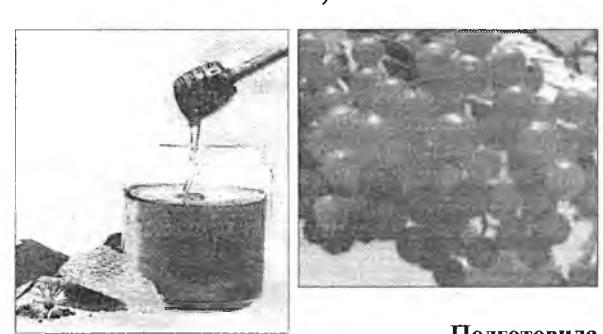
200 г меда, 200 г водки, 200 г морковного сока, 0,5 л молока. Кипятить 5 минут, пить по 1 ст. ложке 3 раза в день.

МЕД И КАЛИНА

Предлагаю хороший рецепт для тех, у кого болит горло. Этим средством я лечу своих внучек.

Возьмите по 1 ст. ложке яблочного уксуса и меда, разведите в 0,5 стакана теплой кипяченой воды и полощите горло.

А при кашле и простудных заболеваниях я делаю отвар калины с медом. Вот как он готовится: 1 стакан плодов калины залейте 1 л горячей воды и кипятите 8-10 минут. Процедите, добавьте 3 ст. ложки меда и пейте по 0,5 стакана 3-4 раза в день. Лечитесь на здоровье!

БОЛЬ В ГОРЛЕ, КАШЕЛЬ

Подготовила
Бэлигма ОРБОДОЕВА.

РЫБАЛКИНА Антонина Петровна.

